

Univerzita Palackého v Olomouci
Pedagogická fakulta
Ústav speciálněpedagogických studií

Diplomová práce

Volnočasové aktivity na 1. stupni ZŠ jako prevence rizikového chování

Autor : Markéta Rotreklová

Vedoucí práce : Mgr. Miluše Hutýrová, Ph.D.

Olomouc 2017

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

V..... dne .....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Mgr. Miluši Hutyrové, Ph.D. za odborné vedení, připomínky a rady, které mi při psaní této práce poskytovala.

OBSAH

ÚVOD.....	7
A TEORETICKÁ ČÁST	
1. ÚLOHA RODINY V KONTEXTU S VYUŽÍVÁNÍM VOLNÉHO ČASU	
DÍTĚTE	9
1.1 Vymezení klíčových pojmů kapitoly	11
1.2 Rodina a její funkce	12
1.3 Rodina a volný čas	14
1.4 Role volnočasových aktivit v procesu socializace	17
1.5 Volnočasové aktivity jako způsob uspokojování potřeb dítěte	18
2 VOLNOČASOVÉ AKTIVITY	21
2.1 Vymezení klíčových pojmů kapitoly	22
2.2 Mladší školní věk.....	23
2.3 Volnočasové aktivity v institucionálním vzdělávání	24
2.4 Mimoškolní zájmová činnost.....	26
2.5 Možnosti využití volného času jako prevence rizikového chování	27
3 PROJEVY RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ.....	30
3.1 Vymezení klíčových pojmů kapitoly	32
3.2 Poruchy chování	34
3.3 ADHD.....	36
3.4 Včasná intervence při projevech rizikového chování	38
3.5 Normy a pravidla chování.....	40
3.6 Aspekty, podílející se na eliminaci negativních projevů chování	42
B EMPIRICKÁ ČÁST	
4 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	44
4.1 Vymezení cíle výzkumu, výzkumných otázek a stanovení hypotéz.....	45
4.2 Postup při sbírání dat.....	45
4.3 Výsledky výzkumu.....	46
5 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT	47
5.1 Statistické zpracování dotazníků.....	47

6 SHRNU TÍ EMPIRICKÉHO VÝZKUMU, VÝZKUMNÝCH OTÁZEK A VYHODNOCENÍ HYPOTÉZ.....	66
SHRNU TÍ EMPIRICKÉHO VÝZKUMU	
Seznam použité literatury.....	70
Seznam příloh.....	73

Anotace

Diplomová práce se zaměřuje na rodinu jako primární sociální skupinu v životě dítěte, na volný čas, volnočasové aktivity a zájmovou činnost dětí. Dále se ohlíží za problémem rizikové chování dětí a jejich prevencí. Teoretická část charakterizuje pojmy jako je rodina, volný čas, volnočasové aktivity, mladší školní věk a pojmy definující rizikové chování. Výzkumná část seznamuje s názory dětí mladšího školního věku na svůj volný čas a to na vesnici nebo ve městě. Další důležitou součástí jsou také názory rodičů na tuto problematiku.

Klíčová slova

Volný čas, zájmové aktivity, volnočasové aktivity, mladší školní věk, rodina, rizikové chování, poruchy chování

Annotation

This diploma thesis focuses on the family as the primary social group in the child's life, leisure, leisure and recreational activities of children. Further, we look at the problem of risky behavior among children and their prevention. The theoretical part characterizes concepts like family, leisure time activities, school age and defining concepts risky behavior. Research section presents the views of children of primary school age in their free time on the country or in town. Another important part are also parents' opinions on this issue.

Keywords

Free time, leisure activities, leisure activities, younger school age, family, risk behavior, behavioral disorders

ÚVOD

Volnočasové aktivity žáků primárního stupně základního vzdělávání, jsou nedílnou součástí uspokojování jejich potřeb. Tyto aktivity hrají důležitou roli nejen v udržování fyzické a psychické zdatnosti, ale jsou také jedním z klíčových elementů prevence projevů rizikového chování. Současné institucionální vzdělávání je pro děti, potažmo žáky, velice náročné a klade zvýšené nároky na jejich fyzickou a psychickou odolnost. Je tedy logické, že se v tomto prostředí vyskytují projevy chování, které se neslučují s nastavenými pravidly a normami nejen školními, ale i celospolečenskými. V mnoha případech se ve školním prostředí setkáváme se šikanou mezi vrstevníky a spolužáky, záškoláctvím, agresivitou a jinými antisociálními projevy. Volnočasové aktivity pak mohou tyto negativní projevy do značné míry eliminovat.

Smysluplné trávení volného času dětí a mládeže je v současnosti velice důležité. Naše společnost se mnohdy soustředí spíše na konzumní hodnoty, nežli na ty duchovní. Děti, a zejména jejich chování, je do značné míry ovlivňováno výdobytky moderní společnosti. Časté sledování televize nebo nadměrné trávení volného času u počítače, do značné míry ovlivňuje nejen jejich chování, ale také potřeby spojené s pohybem. Byli jsme zvyklí vidat skupiny dětí na dětských hřištích mnohdy do pozdních večerních hodin. Současná realita je ale o mnoho smutnější. Proto význam trávení volného času je akutní společenskou poptávkou.

Společnost, prostřednictvím institucionálního vzdělávání, a nejen jeho, nabízí dětem a mládeži pestrou škálu využití volného času, a to jak prostřednictvím formálních institucí (škola, dům dětí a mládeže, centra volného času aj.), tak prostřednictvím neformálních institucí (Junák, Skaut, sportovní kluby aj.). Nabídka je tedy velice pestrá a zcela určitě uspokojí potřeby všech dětí, které o tyto aktivity projeví zájem. Z hlediska efektivního využívání volného času hraje významnou roli také rodina, jako primární sociální skupina v životě dítěte. Zejména rodiče by měli být ti, kteří zprostředkovávají dětem aktivity spojené s trávením volného času. Nutno však podotknout, že i v tomto ohledu společnost poněkud „pokulhává“. Současná doba klade zvýšené nároky nejen na děti, ale také na jejich rodiče. Ti tráví značnou část dne ve svém zaměstnání a na své děti jim mnohdy zbývá jen omezené kvantum času. Proto je v tomto ohledu působnost volnočasových institucí velice významným

elementem v procesu efektivního využívání volného času dětí a mládeže.

Cílené využívání volnočasových aktivit, nabízených mnoha institucemi, nebo například i rodiči, hraje významnou roli také v tom smyslu, že soustřeďuje děti při prospěšných činnostech. Tímto se eliminují aspekty, spojené například s alkoholismem dětí a mládeže, nebo také s jejich případnou kriminalitou. Znamé a velice aktuální heslo „kdo si hraje, nezlobí“ je toho zářným příkladem. Děti, zejména v předškolním a mladším školním věku, očekávají od dospělých, že jim ukážou cestu, kudy se mají vydat. Proto je velmi důležité, abychom se starali o plnohodnotné využívání volného času těchto dětí.

Využívání volného času dětí a mládeže je důležitou součástí jejich socializace. Touto problematikou, a nejen ve spojení s eliminací projevů rizikového chování, se zabývá celá řada renomovaných autorů a odborníků z pedagogické, speciálněpedagogické a psychologické oblasti. Za všechny jmenujme alespoň Bedřicha Hájka, Břetislava Hofbauera a Jiřinu Pávkovou (*Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*), Břetislava Hofbauera (*Děti, mládež a volný čas*), Annu Holeyšovskou (*Zájmová činnost ve školní družině*), Evu Rauysovou a Hanne Viehoffovou (*Jak s dětmi trávit volný čas*), Marii Vágnerovou (*Školní poradenská psychologie pro pedagogy*) a další. V oblasti rizikového chování pak zmiňme autory Ivo Paclta (*Hyperkinetická poruchy a poruchy chování*), Chrise Kyriacou (*Řešení výchovných problémů ve škole*), či Marii Vágnerovou (*Vývojová psychologie*).

Cílem teoretické části této diplomové práce je přinést ucelený pohled na volnočasové aktivity, jako prostředek eliminace rizikového chování dětí primárního stupně základní školy. V práci budou vymezeny elementární pojmy, spojené s volným časem a negativními projevy chování, ať už jsou způsobeny různými aspekty (nedůslednou výchovou, poruchou chování aj.) Významným elementem této práce je také funkce rodiny při volnočasových aktivitách dítěte a v procesu socializace.

TEORETICKÁ ČÁST

1 ÚLOHA RODINY V KONTEXTU VYUŽÍVÁNÍ VOLNÉHO ČASU DÍTĚTE

Rodina, jako primární sociální skupina v životě jedince, hraje nezastupitelnou úlohu při jeho socializaci. Nezbytným předpokladem komplexního rozvoje osobnosti je také efektivní trávení volného času. Nukleární rodina, ale i ta širší, má v současné době možnost využívat z mnoha nabídek různých volnočasových institucí, neziskových organizací, sportovních klubů aj. Také škola, zejména prostřednictvím školních družin, nabízí dětem a žákům širokou škálu volnočasových aktivit. Každá rodina by měla mít elementární zájem o to, aby volný čas trávený dětmi byl plnohodnotně naplněný.

„Společně žijící malá skupina lidí spojená manželstvím (partnerstvím), pokrevními svazky a úzkými citovými vazbami. Institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenské, manželské nebo partnerské vztahy. Společenská subsystem, který zabezpečuje primárně individuální a celospolečenské zájmy a potřeby, jehož základem je dyadický pár – muž a žena. Rodina je nejstarší výchovná společenská instituce. Plněním reprodukční, ekonomické, socializační a emocionální funkce vytváří předpoklady pro plnění funkce ochranné a výchovné.“¹

Lze konstatovat, že současná rodina obecně se snaží trávit co nejvíce volného času společnými aktivitami, nebo v případě časového omezení zajistit svým dětem aktivity (kroužky) v některé z volnočasových institucí. Trávení volného času je pro rodinu velice důležité, obzvláště v současné společnosti, kdy převažují pracovní povinnosti nad osobními (rodinnými) ambicemi. Otec i matka jsou mnohdy velice zaneprázdňeni svými pracovními povinnostmi, že zájmy rodiny a jejich členů se do značné míry upozadují. Tady může, mnohdy nastává jeden z klíčových problémů současné společnosti. Rodiče, mnohdy unaveni z pracovního vypětí, nesledují tolik fakt, čím se jejich děti ve svém volném čase baví a zabývají.

Zde vzniká prostor pro rizikové aspekty, jako je agresivita, první zkušenosti s alkoholem, drobné krádeže aj. Děti jsou do značné míry také ovlivňovány moderními technologiemi, které jsou nedílnou součástí jejich života. Zejména u mladších dětí se pak stírá rozdíl mezi

---

¹ KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, str. 118.

fikcí virtuálního počítačového světa a životní realitou. Toto může mít velice negativní psychické dopady na samotné dítě i jeho okolí. S těmito aspekty souvisí do značné míry také ochranná funkce rodiny. Rodiče mají za své děti zodpovědnost a je jejich povinností postarat se o jejich bezpečí. Tedy volba vhodných aktivit, které mohou působit preventivně proti rizikovému chování, patří mezi prioritní funkce rodiny, jako primární sociální skupiny v životě dítěte.

„Právo a povinnost důsledně chránit zájmy svého dítěte je svým způsobem nadřazeno výkonu všech dalších konkrétních práv a povinností. Zájmy dítěte chrání rodič proti každému, kdo by působil dítěti jakoukoli újmu. Velmi obtížné je někdy rozpoznat, co je konkrétně v zájmu dítěte a co nikoli, a to tehdy, jsou – li nositeli rodičovské zodpovědnosti oba rodiče, kteří mají o zájmu dítěte rozdílné představy, a nejsou schopni dohodnout se na výkonu práva „chránit jeho zájmy“, např. v oblasti zdravotní, výchovné, způsobu života dítěte.“²

Ochrana zájmů dítěte spočívá nejen v ochraně proti vnějším vlivům, ale také v ochraně proti vlastnímu negativnímu chování a jednání. Dítě, zejména v mladším věku, není ještě schopno uceleně odhadnout nebezpečí, které před něj život staví, proto je ochranná funkce rodiny, zejména té nukleární, velice důležitá.

Úloha rodiny při využívání volného času dítěte je tedy nezpochybnitelná. Rodiče jsou pro své děti pozitivními personami a vzory, tudíž má k nim bezmeznou důvěru. Jediněc je tedy v očekávání, že normy chování, které mu rodina zprostředkovává, jsou dogmaticky správné. V otázce volnočasových aktivit dítěte je také potřeba zdůraznit negativnost některých rodinných rozhodnutí. Například zákaz volnočasové aktivity kvůli nějakým prohřeškům dítěte (špatné chování, školní neúspěšnost aj.) nelze považovat za vhodný motivační prostředek a tato volba je přinejmenším nešťastná. Dítě potřebuje svůj volný čas využívat efektivně a to bez ohledu na to, jaký má prospěch nebo jak se chová.

---

² RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1999, str. 97.

1.1. Vymezení klíčových pojmů kapitoly

Pro účel pochopení obsahu této kapitoly, je nezbytným předpokladem vymezit konkrétní pojmy (rodina, socializace, sociální učení), se kterými se zde budeme setkávat. Tyto pojmy jsou klíčové ve vztahu rodiny k dítěti a jeho osobnostnímu rozvoji.

Rodina

Rodina je v životě dítěte primárním sociálním prostředím, které významným způsobem utváří osobnost dítěte. Takové prostředí by mělo být klidné, podnětné, láskyplné, ale měla by zde probíhat také důsledný výchova. V rodině, zejména té nukleární, principiálně dochází k uspokojování potřeb všech jejích členů, ať už se jedná o potřeby základní (potřeba spánku, nasycení, vyměšování aj.), nebo o potřeby vyšší (potřeba seberealizace, uznání aj.).

„Rodina – nejstarší společenská instituce. Plní socializační, ekonomické, sexuálně – regulační, reprodukční a další funkce. Vytváří určité emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životního stylu. Z hlediska sociologického je formou začlenění jedince do sociální struktury. Nejběžnějším modelem rodiny je tzv. nukleární rodina, kterou tvoří nejbližší příbuzní, tj. oba rodiče a děti. V posledních desetiletích se model rodiny, který je historicky flexibilní, významně proměňuje. Zvyšuje se variabilita rodinných typů, zahrnující nejen rodinu vlastní a úplnou, ale také rodinu neúplnou, nevlastní a náhradní“³

Socializace

Důležitým aspektem při komplexním rozvoji dětské osobnosti, je proces socializace. Socializace jedince probíhá po celou dobu jeho života, tedy od narození až do smrti. Jedinec se socializuje i prostřednictvím volnočasových aktivit, kde je v kontaktu se svými vrstevníky. Při těchto volnočasových aktivitách probíhá sociální učení, které je důležitým a nezbytným prvkem socializačních snah.

„Socializace – Socialization; začleňování člověka do společnosti prostřednictvím nápodoby a identifikace; zprvu v nukleární rodině, pak v malých společenských skupinách, jako je školní

---

³ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2009, str. 189. – 190.

třída, zájmový klub, sportovní družstvo, až do zapojení se do nejširších, celospolečenských vztahů; součástí socializace je přijetí základních etických a právních norem dané společnosti; podle S. Freuda se socializace odehrává ve stádiích: a) orální – v popředí je sání, dumláni a další orální aktivity, b) anální – v popředí je vyměšování, c) oidipovské – konflikt s otcem, matkou.“⁴

Sociální učení

Sociální učení je efektivním prostředkem při rozvoji osobnosti jedince. Zejména u dětí předškolního a mladšího školního věku je sociální učení jedním z elementárních prostředků při osvojování dovedností a životních kompetencí. Součástí sociálního učení je také identifikace, kdy zejména děti napodobují své vzory a „kopírují“ jejich postoje a chování. Proto je nezbytně nutné, aby dětské vzory v jakékoli podobě (rodiče, učitelé, příbuzní aj.) byly pozitivní.

„Učení sociální 1. Podle A. Bandury (1971) učení, které se uskutečňuje pozorováním a modelováním chování, postojů a emocionálních reakcí druhých lidí; vysvětluje lidské chování prostřednictvím nepřetržitých a vzájemných reakcí mezi vlivy kognitivními, behaviorálními a vlivy širšího prostředí; zaměřuje se na pozornost, paměť i motivaci, je rozpracováno jak z hlediska behaviorálního, tak kognitivního; učení by bylo příliš pracné, kdyby lidé museli spoléhat jen na vlastní činy, aby se dověděli, co dělat...3. Za sociální učení se považují i činnosti zvířat naučené metodou pokusu a omylu a sociálním učením rozšířené.“⁵

1.2. Rodina a její funkce

Rodina je elementární sociální skupinou v životě každého jedince. Má neopomenutelný význam hned v několika společenských aspektech. Primárně se jedná o socializační prostředí, kde jedinec získává formou sociálního učení životní kompetence. Je to prostředí, kde se jedinec učí nápodobou, identifikuje se se svými vzory, nejprve v podobě členů nukleární

---

⁴ HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Vyd. 4., V Portálu 1. Ilustrace Karel Nepraš. Praha: Portál, 2010, str. 537.

⁵ HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Vyd. 4., V Portálu 1. Ilustrace Karel Nepraš. Praha: Portál, 2010, str. 639.

rodiny (matka, otec, starší sourozenci), později také v podobě členů širší rodiny (babička, děda, strýc, teta aj.). Rodina je také důležitá v ohledu zprostředkování a osvojování norem chování, získávání sociálních postojů a pravidel. Pro začlenění jedince do společnosti jsou tyto aspekty důležitým a primárním předpokladem jeho úspěšné sociální inkluze.

Podle Novotné má každý člen rodiny, jako aktér svoji významnou roli a aktivně se v tomto skupinovém prostředí socializuje. V procesu socializace zároveň vytváří svůj habitus, tedy soubor potřeb a povinností, se kterými pak vstupuje do externího prostoru (společnosti), ale také do své primární sociální skupiny a zde participuje na skupinové kontrole. Autorka se také odkazuje na CH. H. Cooleye, který primární sociální skupinu charakterizoval pěti specifickými znaky. Musí v ní docházet k bezprostřední interakci, jsou v ní důvěrné vztahy, disponuje relativně malým počtem svých členů (zejména nukleární rodina), je relativně stálá a členství ve skupině není účelové.⁶

Rodina, aby byla při svých socializačních snahách úspěšná, musí plnit významné společenské funkce. Jedině funkční rodina je zárukou toho, že zde dochází k pozitivní socializaci a jsou zde saturovány základní i vyšší potřeby všech jejích členů. Funkce rodiny ekonomická je velice důležitá právě v ohledu saturace potřeb. Silné a vyvážené ekonomické zázemí umožňuje rodičům „dopřát“ svým dětem nejen základní věci spojené s běžným provozem rodiny, ale také ty nadstandardní. Funkce reprodukční pak má za cíl zajistit pokračování rodiny a vychovávat své potomky v duchu morálních a etických norem společnosti. Neméně důležitou funkcí je funkce emocionální, poskytující svým členům vhodné citové a láskyplné prostředí.

Lovasová ve své publikaci vymezuje několik klíčových funkcí, které musí funkční rodina ve společenském kontextu plnit. Podle autorky je rodina, jako primární sociální skupina prostorem, ve kterém se utvářejí určité vztahy. Dominantním znakem je také semknutost a vzájemná ochrana členů. Reprodukční funkce má zajistit pokračování rodu a výchovu potomků. Funkce ekonomická, umožňuje rodině, prožívat důstojný život. Funkce socializační spočívá v sociálním učení, kdy rodiče svým dětem předávají životní kompetence a pozitivní formy chování. Konečně emocionální funkce umožňuje členům rodiny citový rozvoj spojený s bezpečným a láskyplným prostředím.⁷

---

⁶ NOVOTNÁ, Eliška. *Sociologie sociálních skupin*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, str. 69.

⁷ LOVASOVÁ, Lenka. *Funkce a význam rodiny*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, str. 6.

Jedním z elementárních rodinných úkolů a povinností je také ochrana svých členů před vnitřními i vnějšími vlivy. Rodinné prostředí by mělo být dostatečně podnětné ale také bezpečné. Dítě, potažmo všichni členové rodiny, by se zde měli cítit pohodlně, mělo by to být prostředí, kam se rádi vrací a kde cítí, že jsou v bezpečí. Dítě má ve společenském kontextu také svá práva a kdo jiný by je měl chránit, než právě jeho rodiče. Tato povinnost, tedy chránit své členy, podléhá také společenské kontrole, a pokud se tomu tak neděje, nastupují sankční mechanismy, které jsou zavedeny primárně proto, aby byla sjednána náprava. Pokud je však rodina dysfunkční a není schopna plnit více svých funkcí, pak se toto prostředí stává pro dítě ohrožujícím, je tedy rodině odebráno a svěřeno do ústavní, popřípadě náhradní rodinné péče.

„Právo a povinnost důsledně chránit zájmy svého dítěte je svým způsobem nadřazeno výkonu všech dalších konkrétních práv a povinností. Zájmy dítěte chrání rodič proti každému, kdo by působil dítěti jakoukoli újmu. Velmi obtížné je někdy rozpoznat, co je konkrétně v zájmu dítěte a co nikoli, a to tehdy, jsou – li nositeli rodičovské zodpovědnosti oba rodiče, kteří mají o zájmu dítěte rozdílné představy, a nejsou schopni dohodnout se na výkonu práva „chránit jeho zájmy“, např. v oblasti zdravotní, výchovné, způsobu života dítěte.“⁸

1.3. Rodina a volný čas

V denním rozvrhu dítěte je potřeba obsáhnout širokou škálu činností. Dítě provádí sebeobslužné činnosti, uspokojuje své elementární potřeby, vzdělává se v institucionálním systému a také tráví nějakým způsobem svůj volný čas. U dětí předškolního a mladšího školního věku hrají v tomto ohledu významnou úlohu rodiče. Samotné dítě ještě neumí rozpoznat, která činnost či volnočasová aktivita je pro něj přínosná. Rozeznává pouze to, co ho baví a co ho nebaví. Dospělí člověk už má životní zkušenosti a dosáhl nějakého stupně vzdělání, což ho deleguje do pozice, kdy může a měl by usměrňovat volný čas svého dítěte. Rodič ví, v čem vykazuje jeho dítě vlohy k určitým činnostem, zná, jaké aktivity rozvíjejí

---

⁸ VESELÁ, Renata a Karel SCHELLE. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 2. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, str. 97.

osobnost, a dítě od něj také očekává, že mu jeho rodiče pomohou s volbou volnočasových aktivit. Pokud by tuto oporu v rodičích nevnímalo, byly by zde tendence, aby se o využití svého volného času postaralo dítě samo. A tato volba by vždy nemusela být tou správnou.

Hofbauer se ve své publikaci zmiňuje o důležitosti primárního rodinného prostředí na volný čas a výchovu dítěte, což se významným způsobem podílí na rozvoji osobnosti. Rodina je schopna vytvářet adekvátní hmotné i sociální podmínky, rozvíjí mezilidské vztahy a klade základy hodnotové orientace. Tyto podmínky jsou oproti minulosti lepší, což je zásluhou tradičního pojetí rodiny. Zároveň je nutné podotknout, že rodina prochází významnými společenskými změnami, jako je individualizace nebo uvolňování vztahů mezi jejími příslušníky, což můžeme nazvat krizí rodiny. Tyto všechny aspekty mají do značné míry vliv na volnočasové aktivity příslušníků primární sociální skupiny.⁹

Dítě pokud se nudí a jeho volný čas není tráven smysluplně, vymýšlí aktivity, které nemusí být v duchu sociálních norem a tím se jeho chování stává rizikovým jak ve vztahu k sobě sama, tak také ve vztahu ke svému okolí. V tomto ohledu je významným úkolem rodiny a rodinného prostředí také výchova, výchova k hodnotám společnosti. Dospělí v podobě rodičů, určují dítěti směr, kterým se bude ubírat a vštěpuje mu od jeho raného věku etická pravidla a sociální postoje. Toto je při eliminaci rizikového chování jedním z klíčových aspektů. Výchova je tedy klíčem k tomu, aby naše děti byly platnými členy společnosti a sociokulturního prostředí. Společenská poptávka potřebuje jedince, kteří budou vychováni v duchu etických a morálních hodnot a budou významným přínosem v procesu společenské participace.

„Příslušnost k rodině je součástí identity mladšího školáka. Dítě považuje za samozřejmost, která zároveň funguje jako podpora jeho osobní prestiže, a proto se takto defínuje. Rodina je pro ně důležitá, protože zatím uspokojuje většinu jeho potřeb...Školák začíná chápat mnohé rodičovské postoje a jejich motivaci, umí se v rodinných vztazích lépe orientovat. Dovede to proto, že i o své rodině uvažuje na úrovni logických operací. Dokáže brát v úvahu mnohé zkušenosti, které s rodiči má. Pro rodinné soužití je výhodné, že dítě umí ovládat svoje chování lépe než dřív. Vzhledem k tomu se stává přijatelnějším partnerem, s nímž se lze snáze domluvit a který snese větší zátěž.“¹⁰

---

⁹ HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, str. 56.

¹⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 1.vyd. Praha: Portál, 2000, str. 170.

Trávení volného času dítěte není jen o nabídce volnočasových aktivit různými institucemi, ale také o tom, aby si rodiče našli čas, který by plnohodnotně věnovali svému dítěti. Trávení společného volného času rodičů a dětí, rozvíjí vztahy mezi oběma stranami, upevňuje lásku a vzájemný respekt. Možností se naskýtá celá řada. Výlety, turistické nebo poznávací akce, společná dovolená aj., to je jen nepatrný výčet možností. Vzájemný kontakt mezi rodiči a dětmi je také důležitý po stránce emocionální. Projevování vzájemných citů a náklonnosti, by mělo být každodenním snažením celé rodiny.

„Láska mezi rodiči a dětmi, stejně jako láska ve všech ostatních lidských vztazích, závisí na vhodném rozdělení funkcí a na poměru mezi dáváním a přijímáním. Na rozdíl od ostatních druhů lásky je láska mezi rodiči a dětmi úspěšná pouze tehdy, když mezi rozdávaním a přijímáním udržujeme nerovnost. To nejcennější, co děti od rodičů přijímají – bez ohledu na to, kdo jsou jejich rodiče a co udělali – je příležitost žít. Děti přijímají své rodiče, kteří jim dali život, neboť jsou to jejich jediní možní rodiče. Děti nemohou odmítnout nic z toho, co jim rodiče dávají, a rodiče se dávají svým dětem plně.“¹¹

Význam rodiny v procesu trávení volného času svých dětí, jako prevence proti rizikovému, patologickému a antisociálnímu chování, je neoddiskutovatelná. Kdo jiný by měl pozitivně v každodenním životě ovlivňovat dítě, než jeho nukleární rodina, potažmo rodiče. Je důležité si uvědomit, jak významnou a nenahraditelnou roli hraje rodinná výchova v život dítěte, zejména s ohledem na jeho budoucí působení ve společnosti. Rodina není všemocnou institucí, ale přináší jí povinnosti a kompetence, které nelze delegovat na jiné instituce. Primární odpovědnost za výchovu dětí bude vždy na rodině, jako primární sociální skupině.

---

¹¹ HELLINGER, Bert, Gunthard WEBER a Hunter BEAUMONT. *Skrytá symetrie lásky: co podporuje lásku v partnerských vztazích*. Praha: Pragma, 2000, str. 93.

1.4. Role volnočasových aktivit v procesu socializace

Socializační proces, posléze socializace, je elementárním prostředkem včlenění jedince do společnosti, potažmo sociokulturního prostředí. Volnočasové aktivity, jsou-li uskutečňovány v rámci společenských norem, nemalou měrou přispívají k úspěšnému a efektivnějšímu socializačnímu snažení. Instituce, poskytující dětem a žákům služby, spojené s efektivním využitím jejich volného času, disponují vhodnými a dostatečnými materiálními i lidskými zdroji. Profesionálně, odborně a plánovaně uskutečňované volnočasové aktivity přispívají také k eliminaci sociálně patologických a antisociálních jevů, které ohrožují naše děti a mládež.

Podle Nakonečného lze socializaci jedince vnímat jako určitý vrůst jedince do sociokulturního prostředí. Podmínkou tohoto sociálního vrůstu je fakt, že jedinec by měl mít osvojeny elementární životní kompetence, které spočívají v osvojení společenských norem, pravidel a postojů. Tyto kompetence pak umožňují jedinci, aby ve společnosti obstál a stal se jejím platným členem, participujícím na jejích hodnotách. Tyto kompetence zahrnují bezkonfliktní fungování jedince, jako příslušníka společnosti. Proces socializace také vyžaduje schopnost komunikovat se sociálním okolím (komunikativní kompetence) a naplnění společenských rolí, kterých má během svého života jedinec hned několik.¹²

Volnočasové aktivity mají z pohledu socializace veliký význam. Při těchto aktivitách totiž dochází k sociálnímu kontaktu (s vrstevníky, dospělými aj.), který má nemalý význam při procesu socializace. Dítě se, zejména v mladším věku, učí nápodobou, které je elementárním prostředkem získávání nových informací či dovedností. Takto nabyté informace a dovednosti jsou důležité zase při rozvoji kognitivních procesů, jako je myšlení, paměť, vnímání, představivost aj. Dítě se socializuje v každém sociálním prostředí, prostředí, kde tráví svůj volný čas, nevyjímaje. Nemalý význam v tomto procesu hraje i vrstevnická parta. Vrstevníci se navzájem progresivním způsobem ovlivňují, a to jak v pozitivním, tak negativním slova smyslu. Při řízených volnočasových aktivitách, které jsou většinou pod dohledem fundovaných odborníků (trenérů, pedagogů volného času, vychovatelů ve školních družinách,

---

¹² NAKONEČNÝ, Milan. *Úvod do psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 2003, str. 119.

vedoucích různých oddílů aj.) je předpoklad, že toto vzájemné působení a ovlivňování bude uskutečňováno pozitivním způsobem.

„Z hlediska svého cíle bývá socializace osobnosti obvykle definována jako proces utváření osobnosti jejím začleňováním do společnosti pro život v této společnosti. To znamená, že v procesu své socializace jedinec přijímá za své určité zásady, hodnoty, způsoby chování, názory, postoje apod., které jsou v dané společnosti náležité, správné, nutné. Tím daný jedinec do dané společnosti přináší – ona je jeho společností a on je jejím členem.“¹³

V osvojování zmíněných zásad, hodnot, postojů, způsobů chování či názorů, hraje volný čas, potažmo volnočasové aktivity dítěte významnou roli. Volnočasové prostředí se všemi konstrukty (činnostmi, jedinci, skupinami, prostředím aj.) lze přeci také vnímat jako socializační prostředí a v životě dítěte se jedná o značný časový úsek každého dne. Prostřednictvím volnočasových aktivit se jedinec začleňuje specifickým způsobem do společnosti, hraje v ní svoji sociální roli, kterou od něj tato společnost očekává.

Důležitá je v tomto ohledu správná volba aktivity. Vždy bychom měli respektovat individuální předpoklady a potřeby konkrétního dítěte. Bylo by kontraproduktivní „nutit“ dítě do intelektuálních aktivit (šachy, vědecká či badatelská kroužek aj.), když má předpoklad být dobrým sportovcem, protože k tomuto má somatické předpoklady. Volba volnočasových aktivit je také o uspokojování vyšších potřeb dítěte. Tyto potřeby by měly být dospělým, zejména rodičům dobře známy. Každá matka či otec dobře vědí, které činnosti jejich dítě baví, a dle toho by měli také volit vhodné volnočasové aktivity. Přirozená potřeba dítěte po pohybu, by měla logicky vyústit v trávení volného času spontánním nebo řízeným pohybem. Zároveň se tak uspokojují potřeby seberealizace, které jsou v socializačním snažení velice významným elementem.

1.5. Volnočasové aktivity jako způsob uspokojování potřeb dítěte

Každý jedinec, bez ohledu na pohlaví, rasu či jiné aspekty, má své potřeby, které je nutné dostatečným způsobem uspokojovat. Vlastně celý náš život je o uspokojování potřeb, ať už primárních, nebo těch vyšších. Neuspokojování potřeb pak vede k frustraci jedince, v horším případě jeho deprivaci, což má negativní dopad na psychiku a narušuje harmonický rozvoj

---

¹³ HELUS, Zdeněk. *Psychologie: pro střední školy*. Vyd. 3. Praha: Fortuna, 2003, str. 47. – 48.

celé osobnosti. Jedinec je k volnočasovým aktivitám veden určitými motivy, které přímo souvisejí s uspokojováním jeho potřeb. Přirozenou potřebou dítěte je pohyb, proto je mnoho jedinců, kteří mají potřebu být účastníky nebo členy sportovních klubů, družstev, kroužků. V těchto „institucích“ dochází k uspokojení jejich primární potřeby, být v pohybu a mít z toho dobrý pocit. Někteří jedinci také mají tendence uspokojovat například intelektuální potřeby, což lze velmi dobře provádět i ve volnočasových aktivitách (čtenářský kroužek, badatelská činnost, environmentální výchova aj.). Nezanedbatelným aspektem je v tomto ohledu kontakt s vrstevníky, kteří umocňují prožitek z volnočasových aktivit.

Nakonečný ve své publikaci zmiňuje důležitost příslušnosti jedince k určité vrstevnické skupině. Tato důležitost spočívá ve vytváření širších sociálních vztahů mezi vrstevníky. Je zde také uplatňován koncept sociability, jenž je považován za potřebu jedinců, kteří mají stejný zájem, sdružovat se ve skupinách za společným účelem. Princip sociability je také spojen s motivy, tedy důvody, proč mají vrstevníci potřebu sdružovat se ve vrstevnických či jiných skupinách. Dalším znakem vrstevnické skupiny je koncept reaktivity, tedy s rysy konkrétních osobností ve skupině. Každý jedinec má určitou míru vyvinutosti konkrétních vlastností, jež jsou typické také pro vrstevnickou skupinu (vnímavost a reaktivita na konkrétní podněty).¹⁴

Vrstevnické skupiny, které se během volnočasových aktivit utvářejí, jsou velice důležité při vytváření sociálních vztahů. Zde lze pozorovat uspokojování potřeby jedince, sdružovat se v určitých sociálních skupinách, které mají společný zájem, v tomto případě je společným zájmem volnočasová aktivita. Progresivní složkou vrstevnických sociálních skupin je „hraní“ sociálních rolí. Děti, potažmo žáci, jsou zde kamarády, spolupracovníky, ale také v jistém slova smyslu soupeři. Všechny tyto sociální role jsou pro budoucí život dítěte velice důležité. Je společenskou nutností být dobrým v kooperaci, abychom mohli dosáhnout společného cíle. Zdravé soupeření lze také vnímat jako motivační prostředek pro neustálé se zlepšování a posouvání se v pomyslném žebříčku znalostí a dovedností směrem kupředu.

Jucovičová a Žáčková se ve své publikaci zmiňují o tom, že dítě přijímá nové sociální role a také se ztotožňuje s rolí svého blízkého sociálního okolí. Jedná se o velice specifické role například (nadřazenost x podřazenost ve vztahu vrstevník – vrstevník), v tom samém personálním vztahu pak vzájemné partnerství při kooperativních činnostech aj. Důležitá je podle autorek také role „soupeře“, která učí jedince vhodně a efektivně zacházet se svojí

---

¹⁴ NAKONEČNÝ, Milan. *Úvod do psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 2003, str. 357.

agresí a směřovat ji cíleným směrem, nebo ji dostatečně eliminovat. Při střídání rolí účastníků pak dochází ke změnám v chování, což má pozitivní vliv na autoregulaci, pro příklad jinak se chová dítě ke svému vrstevníkovi při hře, kde jsou stanovena pevná pravidla, a jinak se chová ke kamarádovi o přestávce ve vyučování.¹⁵

Jak bylo v této kapitole nastíněno, prostřednictvím volnočasových aktivit zcela bez pochyb dochází k uspokojování potřeb účastníků volnočasových aktivit, ať už řízených (v domech dětí a mládeže, centrech volného času, sportovních klubech aj.), nebo spontánních v rodinném kruhu. Volnočasové prostředí je také prostředím velice podnětným. Jedinci zde hrají své role, jsou v interakci se svým okolím a v kontaktu s vrstevníky i dospělými. Všechny tyto aspekty pozitivním způsobem přispívají k socializaci jedince a vedou také k eliminaci projevů rizikového chování.

---

¹⁵ JUCOVIČOVÁ, Drahomíra a Hana ŽÁČKOVÁ. *Neklidné a nesoustředěné dítě ve škole a v rodině*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, str. 21. – 22.

2 VOLNOČASOVÉ AKTIVITY

Z hlediska rodičovské zodpovědnosti, lze péči o plnohodnotné využití volného času dětí, chápat jako jeden z primárních cílů rodinné výchovy. Instituce formálního i neformálního vzdělávání, motivovány společenskou poptávkou, nabízejí v současné době širokou škálu volnočasových aktivit, které mohou rodiče, a především jejich děti využít. Trávení volného času však není jen elementárním posláním volnočasových institucí, ale také samotné rodiny. Současná společnost, respektive její struktura, klada na rodiče dětí nemalé nároky jak v oblasti pracovní, tak osobní. Mnozí rodiče jsou velmi časově zaneprázdnění, zejména v souvislosti s jejich zaměstnáním, a tedy plněním rodinné funkce ekonomické, že jim na jejich děti mnohdy nezbyvá příliš mnoho času. Přesto je trávení volného času s rodinnými příslušníky pro dítě velice důležité.

„Život a výchova dnešních dětí, dospívající mládeže a mladých dospělých probíhá v různých prostředích: většinou nejprve u rodičů a později, po založení rodiny také s partnerem a dětmi; ve škole, v přípravě na profesi a později ve světě práce; ve volném čase a jeho zájmových či společensky prospěšných aktivitách; v prostředí ovlivňovaném médií; v obci a dalších veřejných prostředích až po celostátní a mezinárodní dimenzi. Volnočasové aktivity uskutečňované v těchto prostředích mají různý obsah a dosah, hodnotové zaměření a účinky a pomáhají utvářet jednotlivce, jejich skupiny, mladou generaci, celou společnost. Často se prolínají, protínají a navzájem podporují, někdy se však ve svém účinku míjejí nebo si navzájem překáží. Ze všech těchto důvodů význam výchovného zhodnocování volného času trvale roste.“¹⁶

Zaměřenost na efektivitu i v otázkách správného či vhodného využití volného času, bychom mohli vnímat i v širších souvislostech. Za pomoci volnočasových aktivit rozvíjíme u dětí fyzickou i psychickou zdatnost a odolnost. Rozvíjí se také kognitivní procesy, jako je paměť, vnímání, myšlení, představivost apod. Dítě, které svůj volný čas tráví plnohodnotně, také uspokojuje své potřeby, je naplňován dobrými pocity a získává také určité kompetence spojené s danou činností. Toto vše můžeme vnímat v celospolečenském měřítku a od institucí, které se volnočasovou nabídkou aktivit zabývají, toto lze logicky očekávat. Je jen tedy věcí rodičů a samotných dětí, jakým směrem se bude jejich volný čas ubírat a zda bude

---

¹⁶ HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, str. 11.

plnohodnotně využíván například k prosociálním činnostem. Zde je nutné připomenout, že řízené volnočasové aktivity mají také preventivní charakter v oblasti rizikového či antisociálního chování.

Volný čas je nedílnou a vítanou součástí našeho každodenního života. Volnočasové aktivity nám pomáhají odpočinout si od pracovních či jiných povinností. Dovolují nám také relaxovat a doplnit tak energii, potřebnou pro aktivity běžného života. Ať už se jedná o aktivity aktivní (sport, turistika aj.) nebo o aktivity pasivní (sledování televize, odpočinek na lůžku aj.), mají tyto v našem životě své místo a svůj význam.

Často se předpokládá, že trávení volného času velmi ovlivňuje sociální vývoj dítěte a nezáleží na tom, jaký typ činnosti provádějí, jestli se učí, pomáhají rodičům, sportují nebo dělají negativní činnost. Proto byl v roce 1997 proveden výzkum (formou rozhovorů) ve Spojených státech amerických (Hofferth & Sandberg, 2001), který vychází z posbíraných dat a účelem bylo zjistit, jak děti tráví svůj volný čas napříč celým týdnem a zjistit způsoby trávení volného času. Z výzkumu je vidět, že děti tráví převážně svůj volný čas u televize a druhá nejčastější aktivita byla hraní her.¹⁷

2.1 Vymezení klíčových pojmů kapitoly

Volný čas

Volný čas, a zejména jeho efektivní trávení, hraje v životě dítěte, potažmo žáka, velice významnou a důležitou roli. Prostřednictvím volnočasových aktivit jedinec uspokojuje své vyšší potřeby, jako je potřeba pohybu, seberealizace aj. Prostřednictvím volnočasových institucí se také utváří sociální vztahy, zejména mezi vrstevníky, které jsou důležitým aspektem v procesu socializace jedince.

Pávková, Hájek, Hofbauer definují volný čas jako čas, trávený odpočinkem, relaxací, zábavou či zájmovou činností. Tyto činnosti bývají také zpravidla dobrovolné a společensky prospěšné. Je důležité připomenout, že do volného času nelze zařadit klasické vyučování v institucionálním vzdělávání, tedy ve škole. Nepatří sem ani činnosti, spojené se sebeobsluhou, péčí o zevnějšek a osobní věci a také povinnosti, vyplývající z běžného

---

¹⁷ HOFFERTH, S., & SANDBERG, J. (2001). *How American Children Spend Their Time*, s. 295-308

rodinného provozu. Také uspokojování základních lidských potřeb (spánek, jídlo, pití aj.) nelze řadit do kategorie trávení volného času.¹⁸

Pedagogika volného času

V oblasti institucionálního vzdělávání je důležitým aspektem při efektivním a smysluplném využívání volného času, pojem pedagogika volného času. Volnočasové aktivity se uskutečňují pod odborným dohledem kvalifikovaných pedagogů volného času, kteří na základě volnočasové pedagogiky vytvářejí nabídku aktivit po obsahové stránce, ale také aplikují vhodné metody a formy práce s dětmi.

Průcha, Walterová a Mareš vymezují pedagogiku volného času jako pedagogickou disciplínu, která se primárně zaměřuje na edukační prostředky, jejichž pomocí lze autonomně a smysluplně vytvářet podmínky k využívání volného času dětí, mládeže, ale i dospělých. Autoři zde také argumentují faktem, že roste množství volného času, kterým lze disponovat a nakládat dle své vůle. Zároveň však je tento prostor lehce zneužitelný pro různé druhy manipulace, například sdělovacími prostředky, což může mít za negativní následek zbavení průmyslu volného času jeho charakteristického znaku, kterým je svobodné využívání.¹⁹

2.2 Mladší školní věk

Vývojová období jsou v životě jedince charakterizována určitými specifickými znaky, které jsou dominantním aspektem konkrétních věkových rozmezí. Mladší školní věk je také vymezen věkovou hranicí jedince. Za toto období se zpravidla považuje přechod z preprimárního vzdělávání do vzdělávání primárního a následné působení jedince na primárním stupni základní školy. Jedná se tedy o věkové rozmezí 6 (7) až 10 (11) let. Toto období se vyznačuje také několika progresivními změnami v životě jedince. Z dítěte se stává žák a je před ním důležitá etapa jeho života. Počátek tohoto období je také ve znamení adaptace na nov prostředí, podmínky, nároky, vrstevníky či dospělé. Dítě (žák) v mladším

---

¹⁸ HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, str. 13.

¹⁹ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2009, str. 198. – 199.

školním věku, by mělo být schopno již delšího soustředění, které školní prostředí vyžaduje a také by mělo být schopno odložit své potřeby na později (vyjma těch základních).

Podle Vágnerové začíná dítě v mladším školním věku uvažovat významně odlišným způsobem, než tomu bylo doposud v jeho předškolním věku. V myšlení se vyskytují některé vývojově podmíněné změny, jež mají za pozitivní důsledek zvládnání nároků, které na ně klade primární vzdělávání. Vágnerová se také zde odkazuje na Piageta, kterým definoval způsob myšlení dítěte v mladším školním věku jako fázi konkrétních operací. Logické myšlení, jež se v kognitivních procesech dětí tohoto věku projevuje, je charakteristické respektováním základních zákonů logiky a konkrétní reality. Dítě již operuje se skutečností, představami, symboly, jež mají konkrétní a jednoznačný obsah. Vycházejí z vlastních zkušeností a činností a také z kontaktu s ostatními jedinci v sociálním prostředí.²⁰

Děti v mladším školním věku mají i svá specifika v oblasti trávení volného času. Vzhledem k jejich věku převládá při těchto aktivitách z velké části ještě hra, která je významným socializačním činitelem. Volnočasové instituce nabízejí pro děti mladšího školního věku pestrou škálu činností, které mohou využívat.

2.3 Volnočasové aktivity v institucionálním vzdělávání

Trávení volného času u dětí mladšího školního věku se uskutečňuje ve volnočasových institucích, ale také ve školním prostředí. Příkladem trávení volného času v institucionálním vzdělávání, je školní družina. I když se jedná o součást školy, tedy edukačního prostředí, není zde trávení volného času uskutečňováno jako součást vzdělávání. Školní družina je takové řekněme místo ve škole, kde děti tráví svůj volný čas jak před vyučováním, tak po jeho skončení. Obsahovou stránku naplně školní družiny zde zajišťují vychovatelky školní družiny, které jsou pedagogickými pracovníky a zaměstnanci konkrétní školy. Jejich odborná kvalifikace odpovídá požadavkům zákona 562/2004 Sb. o pedagogických pracovnících

---

²⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2001, str. 148. – 149.

ve znění pozdějších předpisů. Stejně jako jiné volnočasové instituce, má i družina své primární úkoly, a to vyplnit efektivně volný čas žáků a tím eliminovat možnosti jejich případného rizikového chování.

„Podmínky výchovy ve volném čase, v době mimo vyučování mají své zvláštnosti. Z hlediska vnitřních podmínek je důležité, že ve volném čase mají pedagogové dostatek příležitostí pro respektování a rozvíjení individuálních znaků osobnosti, zejména zájmů, schopností a potřeb. Znalost věkových zvláštností je pro pedagoga, který pracuje s lidmi ve volném čase, velmi důležitá. Vychovatel a pedagog volného času pracují s lidmi různého věku, často s věkově heterogenními skupinami. Otázka stanovení výchovných cílů i volba pedagogických prostředků je v těchto podmínkách velmi aktuální a její řešení klade na pedagoga velké nároky.“²¹

Žáci mají možnost ve školní družině zapojovat se do rozmanitých činností, které jim jsou vychovatelkami nabízeny. Jedná se o aktivity, prostupující širokým sociálním spektrem činností. Žáci zde mohou výtvarně tvořit, zabývat se tvořivou dramatikou, hudebními činnostmi. Školní družina může využívat také školní hřiště či tělocvičny pro sportovní a pohybové vyžití svých žáků. Další možností efektivního trávení volného času jsou vycházky do okolí školy, kdy žáci pobývají na čerstvém vzduchu. Poslání školní družiny lze také chápat v didaktické rovině. Vychovatelky při své práci využívají různé metody a formy zájmového vzdělávání, které rozvíjí žákovu osobnost. Jedná se například o komunikativní činnosti, jejichž cílem je rozvoj a podpora kognitivních procesů.

„Školní družina je školským zařízením pro zájmové vzdělávání. Specifickými prostředky naplňuje obecné cíle vzdělávání dané školským zákonem. Zájmové vzdělávání poskytuje účastníkům naplnění volného času zájmovou činností a dalšími aktivitami se zaměřením na různé oblasti. Školní družina se zaměřuje na výchovu, která posiluje komunikativní dovednosti, podporuje schopnost uplatnit se ve skupině i společnosti a přijímat důsledky svého chování a jednání. Snaží se o formování životních postojů, předkládá množství námětů k rozvíjení nadání a ke kvalitnímu prožívání volného času.“²²

---

²¹ HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, str. 73.

²² HOLEYŠOVSKÁ, Anna. *Zájmová činnost ve školní družině*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, str. 13.

V institucionálním zájmovém vzdělávání, jako v každém vzdělávání, jsou důležitým aspektem naplňování daných cílů edukační a jiné konstrukty. Významným činitelem je vhodné prostředí, tedy školní družina by měla být prostředím esteticky výrazným, dostatečně podnětným a pohodlným. Měli by zde být místa po kooperativní a skupinovou činnost, ale také koutky, kdy žáci budou mít své soukromí pro individuální činnosti. Nelze opomenout další významný konstrukt, kterým je vhodné vybavení školní družiny a to jak po stránce materiální, tak vhodnými pomůckami. Žák si pak podle svých aktuálních potřeb vybírá didaktický materiál či pomůcky dle svých momentálních potřeb. Je zde tedy důležitá jak kvalita, tak kvantita těchto materiálů.

„Zájmové vzdělávání ve školní družině (záměrně zde opomíjíme její sociální poslání) má obohacovat denní program žáka, zajistit odborné pedagogické vedení při odpočinkových i zájmových činnostech a na základě místních podmínek maximálně podporovat jeho individuální rozvoj. Družina by měla ve vhodném prostředí nabízet činnosti podnětné, zajímavé a obsahově bohaté. Ve školní družině se může žák pod přímým či nepřímým pedagogickým vedením přirozeným dětským způsobem projevovat, zaměstnávat se a věnovat se zábavě. Družina poskytuje bezpečné prostředí a to nejen z hlediska fyzického zdraví, ale i dobrých podmínek pro emocionální a sociální rozvoj.“²³

Školní družina slouží žákům (i potřebám jejich rodičů) k efektivnímu a smysluplnému využití jejich volného času. Tím, že se žák věnuje volnočasovým aktivitám ve školní družině, se eliminují d značné míry aspekty, spojené s případným rizikovým chováním, které by mohlo v progresivnějších případech dojít do fáze chování psychopatologického, asociálního či antisociálního. V oblasti volnočasových aktivit žáků a trávení jejich volného času, má družina, jako zprostředkovatel volnočasových činností, svůj význam a patří do systému poskytovatelů volnočasových aktivit.

2.4 Mimoškolní zájmová činnost

Mimoškolní zájmová činnost je bezesporu také velmi významným činitelem při využívání

---

²³ HÁJEK, Bedřich. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, str. 18.

volného času dětí a žáků. Nabídka těchto aktivit se zpravidla uskutečňuje ve volnočasových institucích, jako jsou například domy dětí a mládeže, centra volného času, či jiné neziskové či rozpočtové organizace. Elementárním cílem těchto institucí, je nabízet dětem a žákům pestrou škálu aktivit a činností, které vyplní jejich volný čas a ten bude tak efektivně využitý. Pedagogové volného času, vedoucí kroužků, či trenéři ve sportovních oddílech, se podílejí a zprostředkovávají tuto volnočasovou nabídku dětem a žákům. Důraz při zájmových činnostech by měl být kladen zejména na samostatné uvažování a rozhodování dětí, na možnosti samostatného projevu v interakci s ostatními vrstevníky i dospělými.

„Ve výchově mimo vyučování se klade důraz na aktivitu, iniciativu a samostatnost dětí a rozvíjení jejich tvořivosti. To by se mělo odrážet i ve způsobu pedagogické komunikace tak, aby poměr mezi slovním projevem dětí a vychovatelů byl vyvážený nebo byl slovní projev dětí v převaze. Při požití slovních metod by měl převažovat dialog nad monologem. Iniciátorem dialogů by neměl být jen vychovatel, v co největší míře i děti. Také při uplatnění názorných metod a metod praktických činností /ty by měly být zastoupen nejčastěji/ je správné nechat děti, aby spontánně projevovali své prožitky, názory a vědomosti, aby mohly prosazovat své postoje.“²⁴

Mimoškolní zájmová činnost se nemusí vždy jen „omezovat na nabídku aktivit volnočasových organizací, ale může být uskutečňována také prostřednictvím rodiny či rodinného prostředí. Dostatek času, který rodiče věnují svým dětem v rámci jakékoli činnosti, by měl být elementárním posláním každého rodiče, potažmo rodinného příslušníka. Rodinné výlety, návštěvy sportovních či kulturních akcí, je jen nepatrný výčet možností, které dnešní rodina při využívání volného času má.

2.5 Možnosti využití volného času jako prevence rizikového chování

Volný čas a jeho smysluplné využití, je vhodným prostředkem eliminace rizikového chování. Klíčovým aspektem prevence tohoto chování je fakt, že by rodiče měli mít vždy přehled a

---

²⁴ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, str. 59.

povědomí o tom, co jejich dítě ve svém volném čase dělá, čím se zabývá a jaká je náplň či obsah tohoto času. Působení dospělého, zejména pak člena nukleární rodiny, je velice důležité. Děti v předškolním a mladším školním věku mají ve svých rodičích pozitivní vzory a zpravidla respektují jejich názory a výchovné působení. Tímto způsobem se dá velice pozitivně ovlivnit chování dítěte. Dalším neméně důležitým aspektem je respektování individuálních předpokladů jedince, což je spojeno s vhodnou volbou aktivity. Trávení volného času dítěte jakýmkoli způsobem, nemusí mnohdy vést k dosažení cíle. Pokud je dítě například hyperaktivní, je vhodné volit takové aktivity (například pohybové), které budou směřovat jeho „přebytečnou energii“ cíleným směrem. Asi by nebylo vhodné, aby takové dítě navštěvovalo třeba kroužek šachu nebo aktivity spojené s přílišným intelektovým vypětím.

„Jedinec, který očekává saturaci své potřeby, má na této saturaci zájem. Mít zájem na určité potřebě znamená věřit, že k její saturaci může dojít a usilovat o to. Zájmem opouštíme pole pasivního vědomí deprivace z neuspokojené potřeby a vstupujeme aktivně do hry. Stáváme se těmi, kteří jsou chyceni hrou, znávají hru a vsázky do ní. Máme – li zájem, jsme připraveni jednat, tzn. stát se z trpných jedinců v sociologickém slova smyslu aktivními aktéry. Jednáme – li ve prospěch zájmu, je naše jednání záměrné, a tudíž smysluplné. Věříme, že nám prospívá, je pro nás vhodné a dává nám užitek. Máme – li zájem, jsme potencionálními aktéry.“²⁵

Volnočasové aktivity, tedy ty aktivity, které pozitivním způsobem ovlivňují osobnost dítěte mladšího školního věku, jsou zárukou prevence proti rizikovému chování. Je zde reálný předpoklad, že prostředí volnočasových institucí, bude podnětné a pro rozvoj dětské osobnosti vhodné, nebude tedy negativně působit na samotné dítě. Volba prostředí je zcela jistě v tomto ohledu klíčová. Sociální faktory ovlivňují také chování jedince, ať už ve smyslu pozitivním, nebo naopak negativním. Mezi tyto faktory patří již zmiňované prostředí, které by mělo být podnětné a mělo by také nabízet smysluplné využití volného času. Dalším klíčovým faktorem je personální složení dané sociální (volnočasové) skupiny. Zda se v ní vyskytují jedinci s projevy asociálního či antisociálního chování aj.

Vágnerová se ve své publikaci zmiňuje o významu sociálních faktorů na chování jedince. V tomto ohledu je potřeba, aby se dítě pohybovalo v pozitivním sociálním prostředí

---

²⁵ NOVOTNÁ, Eliška. *Sociologie sociálních skupin*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, str. 18.

(volnočasové instituce, sportovní kluby, vrstevnické skupiny se stejným pozitivním zájmem aj. Trávení času v nevhodném nebo nepodnětném prostředí představuje nemalé riziko ve smyslu negativních způsobů reagování na podněty z okolí, což má bezesporu také negativní dopad na osobnost jedince. V mladším školním věku probíhá sociální učení ještě částečně formou nápodoby a identifikace. Je zde tedy reálný předpoklad, že pokud prostředí, ve kterém se jedinec pohybuje, bude negativní, tento jedinec s chováním bude identifikovat. V tomto ohledu je spatřováno riziko rizikového chování.²⁶

Volnočasové aktivity jako prevence projevů rizikového chování, mají v životě dítěte svůj nezanedbatelný význam. Prostředí by mělo být podnětné, měli by se v něm pohybovat dospělí, kteří budou pro děti pozitivními vzory a pomohou v procesu socializace jedincům osvojovat si vhodné vzory chování a zaujímat pozitivní sociální postoje.

---

²⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005, str. 148.

3 PROJEVY RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

Současná společnost je nejen plná pozitivních podnětů, které rozvíjejí dětskou osobnost a využívají socializačních postupů, ale jsou zde také určitá rizika, která mají na jedince negativní dopad. Děti, jejichž přirozenou touhou je touha po poznání něčeho nového, dosud nepoznaného, mají mnohdy sklony nedbat zkušených rad dospělých a mají potřebu zakusit na vlastní kůži něco, co je zakázané. Zde existuje nemalé riziko, že se jejich chování a jednání stane rizikovým a tudíž nebude v souladu se společenskými normami a postoji. Tato rizika jsou s přibývajícím věkem dítěte větší, ale také v mladším školním věku jsou jedinci náchylní k tomuto negativnímu chování a jednání. V mladším školním věku se rizikové jednání velmi často projevuje ve vztahu ke škole a jejím účastníkům, tedy vrstevníkům. Ve školním prostředí pak hrozí například šikana, agrese jedince vůči jedinci nebo skupina jedinců vůči jedinci a také záškoláctví.

Průcha, Walterová a Mareš se ve své publikaci zmiňují o některých typech rizikového chování. Prvním typem je rizikové chování, spočívající v užívání návykových a psychotropních látek (nikotin, alkohol, drogy). Další skupinou rizikového chování je negativní chování v oblasti reprodukční (předčasný sex, riziko pohlavních nemocí aj.). Třetí skupina rizikového chování je spojena s nevhodným chováním, agresivitou, kriminalitou, poruchami školního prospívání, záškoláctvím, nedokončením školní docházky a s tím spojenou následnou nezaměstnaností. Toto rizikové chování nazýváme negativním psychosociálním chováním. Rizikové chování obecně má pak mnohdy za následek emocionální deprivace, distres, a negativní tlaky vrstevníků.²⁷

Dítě v mladším školním věku už by mělo být schopno rozlišovat, jaké chování je správné a očekávané, a jaké je negativní a to by tedy mělo v co největší míře eliminovat. Rozlišit mezi správným a špatným či vhodným a nevhodným, může být pro dítě v tomto věku ještě velice obtížné. Na jedné straně vnímá chování svého okolí, které je v souladu se společenskou poptávkou, na straně druhé je velice progresivně ovlivňováno negativními aspekty (nevhodné televizní pořady, chování některých jedinců

---

²⁷ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2009, str. 247. – 248.

ve společnosti aj. Je tedy důležité, aby dítě bylo schopno rozlišovat realitu od určité „fikce“ a podle toho se také chovalo.

„Nacházíme celou škálu důmyslných postupů, jak zůstat ve vlastních očích dobrým člověkem, dokonce člověkem s vysokými mravními zásadami. Na jedné straně se snažíme chovat způsobem, který našim mravním zásadám odpovídá, na druhé straně je upravujeme tak, aby ospravedlnily naše chování.“²⁸

Děti vykazují širokou škálu chování, které lze klasifikovat jako do jisté míry asociální, jako je agrese, výbuchy vzteku, neposlušnost, destruktivita, hrubost, vzdor, lhaní, neklid ve škole. Nutno považovat za chování - neuspořádaný, děti musí ukázat několik těchto chování, přetrvávající po dobu nejméně šesti měsíců, a které se vyskytovaly častěji než u většiny dětí stejného věku.²⁹

Jedním z negativních aspektů rizikového chování ve spojitosti se školní edukací, je záškoláctví. Tento asociální psychopatologický projev lze považovat za velice nebezpečný společenský aspekt. V tomto ohledu hrají volnočasové aktivity také významnou roli. A to zejména z pohledu sociálního kontaktu. Záškoláctví je většinou reakcí žáka na nějaký negativní jev či zkušenost (šikana, zesměšňování aj.). proto je důležité, aby se dítě pohybovalo v takovém sociálním prostředí, které tyto negativní vlivy potlačuje a eliminuje. Je zde reálný předpoklad, že personální vrstevnické složení při využívání volnočasových aktivit, bude vhodné a bez projevů rizikových faktorů schování.

„Záškoláctví – neomluvená absence žáka ve škole, protiprávní jednání, jímž žák úmyslně zanedbává školní docházku, porušení školního řádu, ale i školského zákona; může být spojeno

---

²⁸ HAAS, Aaron. *Morální inteligence: jak rozvíjet a kultivovat dobro v nás*. 1. Praha: Columbus, 1999, str. 46.

²⁹ O'REILLY, Dermot. *Conduct disorder and behavioural parent training: research and practice*. Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 2005, str. 136

s dalšími typy – chování rizikového. Závažnější formy z. mohou vyvolat právní postih jak nezletilého, tak osob odpovědných za jeho výchovu. “³⁰

3.1 Vymezení klíčových pojmů kapitoly

Následující kapitola nabízí vhled do problematiky rizikového chování a zabývá se aspekty, které toto negativní chování vlisují. Jedním z těchto aspektů je agrese neboli agresivní chování. Agrese může být méně progresivní, ve formě verbální (méně závažná), nebo se zvýšenou progresivitou, tedy fyzická (velmi nebezpečný antisociální jev).

Agrese

„Agrese je akt nepřátelství nebo útoku směřující vědomě k poškození druhého, k omezení jeho svobody a ke způsobení psychické nebo fyzické bolesti. Nemusí jít konec konců jenom o vztahy mezi lidmi. V přeneseném smyslu se pojem používá i pro vztahy mezi neosobními celky, například se mluví o agresi jednoho státu vůči druhému. Pokud jde o lidi, nemusí dokonce ani dojít k fyzickému kontaktu. Agrese může být jen myšlenková, kdy nepřátelství zůstává ve sféře představy, verbální, tedy třeba ve formě slovního napadení a nakonec fyzická.“³¹

Dalším faktorem, který negativním způsobem přispívá k rizikovému chování dětí a žáků mladšího školního věku, jsou poruchy chování. Zde je nutné rozlišovat mezi cíleným negativním chováním a chováním, které je způsobené touto poruchou. Tito žáci potřebují primárně terapeutický přístup, založený na odhalení a eliminaci aspektů, které se podílejí na tomto jejich nevhodném chování. Jedná se o vývojovou poruchu, která není způsobena samovolným jednáním jedince na základě špatné výchovy či potřeby ubližovat svému okolí. Poruchy chování lze také zařadit do kategorie rizikového chování, které do značné míry ovlivňuje jak samotného jedince, tak jeho nejbližší sociální prostředí.

---

³⁰ Valenta, Milan. *Slovník speciální pedagogiky*. Vydání první. Praha : Portál, 2015, str.257

³¹ JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, str. 119. – 120.

Poruchy chování

„Poruchy chování lze charakterizovat jako odchylku v oblasti socializace, kdy jedinec není schopen respektovat normy chování na úrovni odpovídající jeho věku, event. na úrovni svých rozumových schopností. Dítě se v průběhu vývoje učí diferencovat žádoucí a nežádoucí chování a vhodnost jednání ve vztahu k určité situaci. Nejde jen o to, aby dítě příslušné normy znalo, ale aby se podle nich chovalo.“³²

Ve výčtu antisociálních a psychopatologických projevů rizikového chování nelze opomenout také šikanu. Šikana je negativním chováním jedince vůči druhému jedinci nebo skupiny jedinců vůči jedinci, které se může odehrávat v jakémkoli sociálním prostředí. Nejvíce se s tímto negativním chováním můžeme setkat v institucionálním vzdělávání, tedy v edukačním prostředí školy. Nejsou však ojedinělé případy, kdy šikana přesahuje rámec školy a zasahuje i do volného času a volnočasových aktivit.

Šikana

„Šikana je ubližování někomu, kdo se nemůže nebo nedovede bránit. Obyčejně mluvíme o šikaně tehdy, když jde o opakované jednání, ve velmi závažných případech označujeme za šikanu i jednání jednorázové, s hrozbou opakování.“³³

Rizikový žák

Pod pojmem rizikový žák si lze představit jedince, který má v průběhu edukačního procesu, ale i zákonitě mimo něj, nějaké výchovné, školní či jiné problémy.

„Rizikovní žáci, označení používané v některých školských systémech pro žáky mající špatný prospěch, s negativním vztahem ke škole, nevyhovujícím rodinným zázemím apod., u kterých je zvýšená pravděpodobnost, že nedokončí školu nebo nezískají dostatečné vzdělání, aby se mohli v dalším životě uplatnit na trhu práce. Věnuje se jim zvláštní pozornost, organizují se pro ně speciální programy apod.“³⁴

---

³² VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008, str. 779.

³³ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, str. 21.

³⁴ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: ³⁵

3.2 Poruchy chování

Poruchy chování mohou do jisté míry ovlivňovat také institucionální vzdělávání žáka, ale také jeho soukromí život. Proto je důležité, aby projevy poruchy chování, byly v co nejvyšší míře eliminovány tak, aby negativní aspekty co nejméně zatěžovaly samotného žáka i jeho okolí. Zde je nutné rozlišovat mezi vývojovou poruchou a špatnou výchovou. Dítě, jehož chování se neslučuje se standardními normami nebo nastavenými pravidly, je často laickou veřejností označováno za „nevychované“. Je tedy potřeba rozlišovat mezi „nevychovaností a poruchou. Porucha chování totiž vyžaduje individuální přístup ke konkrétnímu jedinci, při čemž by měly být voleny takové pedagogické postupy, které respektují druh a stupeň poruchy.

„Problémy v oblasti chování se projevují nerespektováním základních pravidel a narušováním různých normativních systémů. Míra závažnosti poruch chování se zvyšuje s věkem, vývojově podmíněná je i pravděpodobná, resp. očekávaná možnost jejich nápravy. Zjednodušeně interpretace nejsou výsadou hodnocení prospěchových problémů. Potíže v oblasti chování bývají posuzovány obdobně. Jde o to, zda je příčina takové odlišnosti známá a zda je srozumitelná. Projevuje se zde tendence chápat nevhodné chování jako projev nežádoucích osobnostních vlastností daného dítěte či mladistvého. Takový způsob interpretace lze chápat jako obrannou reakci pedagoga, který dítě přijatelným způsobem nezvládá a potřebuje najít příčinu potíží, jež by byla mimo něj.“³⁵

V oblasti sociálních faktorů je porucha chování způsobena zejména nevhodným a nedostatečně podnětným rodinným prostředím. Dítě, které vyrůstá v rodině, která neplní některou (nebo více) svých funkcí, je více náchylné k tomu, aby jeho chování bylo společensky nepřijatelné. Jedinci s poruchou chování také do značné míry ve společenském prostředí implementují vzory chování, se kterými se setkávají ve svém primárním prostředí. Chování rodičů je mnohdy nevhodné a neslučitelné se společenskou poptávkou a obecně závaznými společenskými normami. Dítě pak toto chování kopíruje a implementuje jej do sociálních prostředí, ve kterých se pohybuje. Nebezpečné také je to, že dítě toto chování (zejména v mladším věku) považuje za správné a neshledává v něm žádná rizika či omezení.

---

³⁵ Portál, 2009, str. 248.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005, str. 28.

Podle Paclta je vliv prostředí (sociální faktory) nezanedbatelným aspektem při projevu poruchy chování. Tato porucha je umocněna tím, že dítě nemá ve svém primárním prostředí pozitivní vzory chování, což může být způsobeno například nižším intelektem rodičů, jejich duševním nebo jiným onemocněním, ale také do značné míry sociokulturními zvyklostmi konkrétní komunity. Dalšími aspekty, které mají vliv na výchovu a osvojování životních kompetencí dítěte s poruchou chování jsou nízký sociální status rodiny, kriminalita rodičů, mnoho dětí v rodině či značný rodinný nesoulad.³⁶

Projevy poruchy chování jsou různorodé a to v závislosti na stupni a druhu poruchy, ale také na sociálním prostředí, ve kterém se jedinec s touto poruchou pohybuje. Ve školním prostředí se může projevovat například vyrušováním při vyučování, neb například agresivním chováním vůči spolužákům o přestávkách, Porucha chování ovlivňuje jedince i mimo edukační prostředí, tedy v rodině nebo při volnočasových aktivitách. Důležitým aspektem práce s jedincem s poruchou chování je individuální přístup. Nelze v těchto případech paušalizovat a dogmaticky používat jeden konkrétní přístup ke všem žákům. Také usměrňování tohoto chování patří k elementárním prostředkům jeho eliminace.

Tři různé metody klasifikace dítěte s poruchou chování byly identifikovány, z nichž všechny jsou důležité pro výzkum a klinickou intervenci. Jedná se o diagnostické taxonomie, rozměry dysfunkce – přístup a behaviorální přístup.³⁷

Nutkání objevovat účinnou metodu intervence pro poruchu chování vznikly skrze svou vlastní praxi zkušeností. Během posledních 25 let, se léčba poruch chování přesunula od nájemníků marginálního postavení, který byl pokládán za neproduktivní a odolný vůči snahám zdravotních a sociálních služeb, k současnému postavení jako ohnisko zdravotní, sociální služby a politické strategie.

---

³⁶ PACLT, Ivo. *Hyperkinetická porucha a poruchy chování*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, str. 146

³⁷ O'REILLY, Dermot. *Conduct disorder and behavioural parent training: research and practice*. Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 2005, str. 41

Jedním ze základních uplatňovaných principů chování analýzy je, že studie by měly zahrnovat explicitní a komplexní popisy všech postupů, které jsou použity.³⁸

„Chování nerespektuje sociální normy platné v dané společnosti. Symptomy narušeného chování zahrnují agresi k lidem a zvířatům, destrukci majetku, nepoctivost a krádeže, útěky a záškoláctví aj... O poruše chování lze mluvit jen tehdy, pokud dítě normy chápe, ale neakceptuje je nebo se jimi nedokáže řídit. Důvodem může být jiná hodnotová hierarchie, rozdílné osobní motivy nebo neschopnost ovládat svoje chování (to je typické například pro hyperaktivní děti).“³⁹

3.3 ADHD

S poruchou pozornosti a hyperaktivitou se v institucionálním vzdělávání setkáváme velmi často. ADHD, stejně jako porucha chování, do značné míry ovlivňuje jak školní edukaci, tak běžný život jedince. V oblasti prevence a volného času je pak vhodné volit takové aktivity, které respektují daný druh poruchy, tedy v případě ADHD spíše akční (pohybové činnosti), kde je přebytečná energie dítěte směřována konkrétním směrem. Velmi často je však ADHD, vzhledem k povaze poruchy, doprovázeno také nevhodným chováním, které ovlivňuje jak samotného žáka, tak jeho okolí.

„ADHD je vývojová porucha charakteristická věku dítěte nepřiměřeným stupněm pozornosti, hyperaktivity a impulzivity. Potíže jsou chronické a nelze je vysvětlit na základě neurologických, sensorických nebo motorických postižení, mentální retardace nebo závažných

---

³⁸O'REILLY, Dermot. *Conduct disorder and behavioural parent training: research and practice*. Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 2005.

³⁹VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005, str. 144.

emočních problémů. Deficity jsou evidentní v časném dětství a jsou pravděpodobně chronické. Ačkoli se mohou zmírňovat s dozráváním CNS, přetrvávají v porovnání s jedinci běžné populace téhož věku, protože i jejich chování se vlivem dozrávání mění. Obtíže jsou často spojené s neschopností dodržovat pravidla chování a provádět opakovaně po delší dobu určité pracovní výkony. Tyto evidentně biologické deficity ovlivňují interakci dítěte s rodinou, školou a společností.“⁴⁰

Hyperkinetickou poruchu je třeba brát především jako handicap pro samotné dítě. Mnozí nezasvěcení ji spíše vnímají jako něco, co negativním způsobem ovlivňuje okolí a je nepříjemným sociálním aspektem. Tato porucha je velmi často doprovázena poruchou chování. Dítě, které je roztěkané a nedovede se soustředit na konkrétní úkoly, ať už ve škole, nebo při trávení volného času, často hledá rozptýlení ve svém okolí, což má negativní důsledky na všechny účastníky edukačních, případně volnočasových snah. Nesoustředěnost a hledání rozptýlení vyvolává u dítěte aktivity, které nejsou v souladu s normami a pravidly konkrétní sociální skupiny.

„Hyperkinetická porucha v dětství dokáže zkomplikovat život nejen samotnému dítěti, ale často celé rodině. Rodiče bývají opakovaně voláni do školy kvůli kázeňským přestupkům dítěte, musejí reagovat na poznámky typického obsahu (vyrušuje, běhá po třídě, zapomíná úkoly, ztrácí své věci...), může v nich vzniknout přesvědčení o vlastní výchovné neschopnosti nebo se začnou hádat „po kom to dítě je“. Jsou zklamáni špatným prospěchem dítěte, o kterém se domnívali, že je nadané a inteligentní. Velmi často se rozhodnou „přitvrdit“ ve výchově, zavést systém trestů, kontrol a zákazů a přinutit dítě k dlouhému vysedávání nad učením. Náročná výchova těchto dětí, často spojená s pocity neúspěchu a opakovaným zklamáním, může u rodičů způsobit neurotické poruchy.“⁴¹

Nedílnou součástí práce s dítětem, potažmo žákem s ADHD, je efektivní spolupráce všech zúčastněných stran. Práce s takovým dítětem není určitě nikterak jednoduchá. Rozhodujícím aspektem je jednotné výchovné působení rodiny, školy i ostatních zúčastněných. Důslednost při dodržování elementárních pravidel, která jsou v jednotlivých sociálních skupinách

---

⁴⁰ ZELINKOVÁ, Olga. *Poruchy učení: dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie, dyspraxie, ADHD*. 10., zcela přeprac. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2003, str. 196.

⁴¹ DRTÍLKOVÁ, Ivana. *Hyperaktivní dítě: vše, co potřebujete vědět o dítěti s hyperkinetickou poruchou (ADHD)*. 2. vyd., V nakl. Galén 1. Praha: Galén, 2007, str. 31. – 32.

nastavena a vyžadována, je primárním předpokladem eliminace negativních projevů této hyperkinetické poruchy. Volnočasové aktivity a jejich správná a vhodná volba, mohou také významným způsobem přispět k potlačení nebo eliminaci příznaků ADHD. Nadměrná energie, kterou dítě s ADHD disponuje, by měla být směřována k činnostem, které jsou k tomu určeny. Vhodné jsou různé pohybové aktivity, hry na potlačení agresivity či jiná smysluplná činnost.

Paclt ve své publikaci zmiňuje psychickou stránku adaptace dítěte na určitá sociální prostředí (školu, volnočasovou instituci, rodinu aj.). Elementárním znakem dítěte s ADHD je jeho selhávání při konkrétních činnostech. Takové dítě bývá vlivem své poruchy mnohdy školně neúspěšné, v partě vrstevníků je jeho chování bráno jako obtížné a tak je vyčleňováno na okraj. Při volnočasových aktivitách se stává, že má takové dítě problém s respektováním pravidel jednotlivých činností. Děti s ADHD se nedovedou soustředit na práci, pracují povrchně a účelově a díky tomu vytváří větší množství chyb. Toto vše ovlivňuje psychiku dítěte a s tím mohou mít souvislost také psychické problémy různého rázu.⁴²

Je důležité, abychom dítě s ADHD nebrali jako „nevychované“ a spíše se snažili pochopit příčiny a aktuální stav. Jedinec, zvláště v mladším školním věku, od nás dospělých očekává, že mu budeme při eliminaci důsledků jeho poruchy nápomocni. Dítě samo neví, jak si pomoci, jakým způsobem má eliminovat projevy hyperkinetické poruchy, protože nemá žádnou osobní zkušenost, která by mu tyto kompetence svěřovala. Nelze v tomto ohledu opomenout ani dostatečnou a vhodnou motivaci. Pro děti s ADHD je velké množství činností z jejich pohledu těžkých a nesrozumitelných. Proto bychom měli dítě motivovat k lepším výkonům. Nelze v tomto ohledu dogmaticky určit konkrétní typ motivace, vždy se musí přihlížet k aktuálnímu stavu jedince a jeho osobnosti.

3.4 Včasná intervence při projevech rizikového chování

Rizikové chování a jeho eliminace není mnohdy jednoduché eliminovat. Metody a formy, které učitelé či rodiče volí, jsou vždy závislé od individuálního posouzení konkrétního jedince. Není proto divu, že mnozí zúčastnění využívají odborné pomoci například školského

---

⁴² PACLT, Ivo. *Hyperkinetická porucha a poruchy chování*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, str. 119.

poradenského pracoviště. Rodiče ani učitelé, nejsou odborníky ve speciálněpedagogické oblasti, proto je velice dobrým rozhodnutím, obrátit se s radou o pomoc na fundované odborníky. Primárním úkolem je včas rozpoznat poruchu chování dříve, než se její důsledky negativně projeví v sociálním prostředí. Včasná intervence může totiž výrazným způsobem přispět k eliminaci projevů ještě ve fázi, kdy nedochází k ovlivnění jedince či jeho okolí. Primární úlohu v tomto ohledu hrají rodiče a učitelé. Určitě nemůžeme považovat za vhodné řešení, pokud budeme projevy rizikového chování v jakýchkoli formách přehlížet či ignorovat.

„Při vzdělávání žáků dochází k situacím, kdy je zapotřebí odborná psychologická a speciálně pedagogická pomoc. Mohou to být výukové a výchovné problémy, ale také vývojové obtíže žáků, pro jejichž řešení je přizván odborník. Vybudovaný systém pedagogicko psychologického poradenství zajišťoval podporu odborníky, kteří působili mimo školu. V současné době jsou rozvíjeny odborné aktivity ve prospěch žáků a jejich rodičů, případně učitelů přímo v prostředí školy. Školní poradenské pracoviště je název, který se používá pro označení poradenských služeb poskytovaných ve škole.“⁴³

Intervenční a poradenskou činnost, jak již bylo výše nastíněno, poskytují v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky tzv. školská poradenská zařízení. Mezi tyto poradenské instituce patří primárně pedagogicko – psychologické poradny, speciálněpedagogická centra a školní poradenská pracoviště. Samozřejmě existují i instituce v dikci ostatních ministerstev jako jsou zdravotnická zařízení či sociální instituce. Pro účel práce jsou však podstatná ta školská.

„Psychologické poradenství má ovšem také zprostředkovat vychovatelům vhled do jejich situace, přenést podněty k žádoucí změně chování i ke změně prožívání. Pak se může změnit i celá výchovná atmosféra v sociálním prostředí dítěte. Ukazujeme rodičům, jak se mají na určité chování dítěte dívat, jak mu rozumět, čeho si na něm cenit. V rozhovoru s rodiči uvidíme zpravidla na prvním místě to, co může znamenat pro dítě určité plus a čeho si rodiče patrně nebyli vědomi. Tedy taktika „překvapení v dobrém“.⁴⁴

---

⁴³ KUCHARSKÁ, Anna. *Školní speciální pedagog*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013, str. 23.

⁴⁴ MATĚJČEK, Zdeněk. *Praxe dětského psychologického poradenství*. Vyd. 2., aktualiz. a upr., v Portálu 1. Praha: Portál, 2011, str. 36.

Školní poradenská pracoviště v rámci včasné intervence při eliminaci projevů a prevenci rizikového chování dětí a žáků, poskytují rodičům a učitelům odbornou poradenskou činnost. Tato poradenská činnost spočívá ve zprostředkování a nabídce metod a forem práce s dítětem s rizikovým chováním. Tato poradenská pracoviště pracují také s konkrétními dětmi a žáky v oblasti diagnostiky a intervence. Účelem včasné intervence je také napomoci integraci dětí s projevy rizikového chování do sociálních kolektivů (školních tříd, volnočasových kroužků aj.). Tato integrace je důležitým aspektem úspěšné školní edukace i fungování v běžném životě dítěte. Integraci tedy v tomto ohledu lze vnímat jako velice důležitý aspekt.

„V procesu socializace je také často významný problém sociální izolace, jenž zvýšeně ohrožuje právě handicapované jedince. Plné využití schopností, dovedností a potencialů postiženého jedince je zárukou toho, že stupeň sociální izolace (nelze – li ji zcela vyloučit) bude pouze v nevyhnutelné míře odpovídat reálnému stavu i možností jedince, a bude tedy výrazně nižší oproti situaci, kde nebyla jedinci poskytnuta přiměřená pomoc a on žil v neúměrné izolaci, zapříčiněné jeho handicapem a případnou citovou, podnětovou a výkonovou (a tzv. činnostní) deprivací.“⁴⁵

Včasnou intervencí tedy vnímáme jako silný nástroj při eliminaci či prevenci rizikového chování nejen u dětí mladšího školního věku, ale u všech jedinců, kteří mají problémy tohoto rázu.

3.5 Normy a pravidla chování

Normy a pravidla chování jsou průvodním a elementárním znakem všech sociálních skupin. Ať už se jedná o školní pravidla, pravidle soužití v rodinném prostředí, nebo pravidla vrstevnické skupiny, vždy jsou to normy, které je potřeba respektovat a ztotožnit se s nimi. Nerespektování těchto stanovených pravidel a norem vede k sankčnímu jednání, které může vyústit až vyloučením z dané skupiny. Pravidla a normy jsou v sociálně funkčních skupinách nastavována tak, aby byla v souladu s etickými a morálními zásadami sociokulturního prostředí. V životě žáka mladšího školního věku jsou nejvýznamnějšími pravidly ta, spojená se školní edukací. Školní řád, pravidla třídy či pravidle slušného chování jsou elementy, se

---

⁴⁵ NOVOSAD, Libor. *Základy speciálního poradenství*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2006, str. 20.

kterými je dítě v každodenním styku. Je proto z logiky věci i svým způsobem „pohodlnější“ tato pravidla respektovat a nevybočovat tak z běžného standardu či hlavního proudu.

„Úspěšná adaptace na školu vyžaduje schopnost respektovat standardní normy chování a akceptovat hodnotový systém, z něhož vycházejí. Většina malých školáků ví, jaké jednání je správné nebo nesprávné. Avšak jejich morálka je rigidní, děti tohoto věku chápou normy jako jednoznačně dané, o jejich obsahu neuvažují, přejímají je tak, jak jsou jim prezentovány. Normy jsou dány autoritou, která je také garantem jejich respektování. Děti s požadavky učitele nepolemizují, jeho názory a rozhodnutí považují za kritérium správnosti chování...Kromě běžných a obecně platných norem si školák musí osvojit specifická pravidla, která určují jeho chování ve škole. Ta obsahují mnoho omezení, která je třeba striktně dodržovat, a proto mohou působit jako zátěž.“

V otázce dodržování a respektování pravidel v různých sociálních skupinách, je důležitým aspektem také morální a etické hledisko. Morálku můžeme bez nadsázky nazvat klíčovou normou společnosti a sociokulturního prostředí. Důležité je také položit si otázku: proč se mám takto chovat? Na jedné straně máme obecně závazná společenská pravidla a na straně druhé vlastní úsudek. Není asi vhodnou volbou upínat se dogmaticky pouze k jednomu pólu tohoto problému. Vždy je nejlepším východiskem rozumný kompromis, tedy skloubení sociálních norem, které jsou společností očekávány, a vlastního „zdravého“ rozumu či úsudku.

„Abychom jednali morálně, musíme cítit pouto, jež nás spojuje s druhými. Proces musí začít brzy. Psychologové vesměs zdůrazňují, že zásadním předpokladem toho, aby z dítěte vyrostla citlivá bytost, je dlouhodobý vztah k dospělému, který mu poskytuje pocit bezpečí a vede ho. Příklady, jež vidíme kolem sebe, jsou pro nás inspirací, kterou se naučíme nejvíce. Odměny za dobré chování a tresty za prohřešky mají pouze pomíjivý dopad. Co nás udrží na správné cestě, až zmizí motivace nebo pomine strach z odplaty? Proč bychom měli být dobří, když nás nikdo nevidí?“⁴⁶

Dodržování stanovených pravidel nelze spojovat pouze se školou nebo rodinou. Svá pravidla mají také volnočasové instituce, nabízející zájmovou činnost dětem a žákům v každém věku. I zde je potřeba respektovat fakt, že každý kroužek, každá činnost, se řídí pravidly chování.

---

⁴⁶ HAAS, Aaron. *Morální inteligence: jak rozvíjet a kultivovat dobro v nás*. 1. Praha: Columbus, 1999, str. 23.

Nejsou však dětem prezentovány bezdůvodně. Jejich respektování úzce souvisí z bezpečností a to jak fyzickou tak psychickou. Zájmová činnost se sice uskutečňuje ve volném čase dítěte, ale je činností řízenou, takže klade na děti a žáky stejné nároky, jako činnosti uskutečňované například během edukačního procesu. Závěrem je nutné podotknout, že pravidla a normy chování určuje společenská poptávka a pokud chce být jedinec silnou a respektovanou osobností, přináležet tak k určitým sociálním skupinám, pak jedinou správnou cestou je tyto normy nejen respektovat a dodržovat, ale také se podílet na jejich zdokonalování.

3.6 Aspekty, podílející se na eliminaci negativních projevů chování

Aspektů, které se podílejí na eliminaci negativních projevů rizikového chování, je celá řada. K těm elementárním bezesporu patří důsledná a spravedlivá výchova. Tato se primárně uskutečňuje v rodinném prostředí. Rodina, jako primární sociální skupina v životě jedince, hraje důležitou socializační roli. Dítě se zde setkává se svými vzory, se kterými se identifikuje. Proto pozitivní vzor v personě rodiče a především v jeho chování v duchu společenských norem, je základem eliminace negativních projevů rizikového chování. Také ostatní instituce, jako je škola, parta vrstevníků nebo volnočasový kroužek, mají svůj význam v eliminaci rizikového chování. Jako názorný příklad se zde nabízí sankční hypotéza, tedy pokud chceš být členem určité skupiny, pak dodržuj její pravidla. Nedodržování pravidel v podobě například rizikového chování vůči členům sociální skupiny, vede až k sankčnímu vyřazení z této skupiny.

Podle Novotné si jedinci osvojují sociální normy v procesu skupinové socializace, jejímž základem je především fakt, že všichni členové skupiny spolu vycházejí na základě respektování pevně stanovených pravidel. Zde musí fungovat sociální kontrola, protože pokud mají členové skupiny potíže s integrací v rámci skupiny, pak zákonitě nedochází k naplňování jejich cílů a potřeb. Skupinová sankce, i když se tento způsob zdá poněkud represivní, má velký vliv na své členy a to i v ohledu na eliminaci projevů nevhodného rizikového chování. V hierarchickém uspořádání žádná skupina nepřipustí, aby její integrita byla narušována aspekty, které nejsou v souladu jak s morálně etickými normami, tak elementárními pravidly skupiny.⁴⁷

---

⁴⁷NOVOTNÁ, Eliška. *Sociologie sociálních skupin*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, str. 23. – 24.

Lze tedy konstatovat, že při eliminaci nevhodného a rizikového chování, je možné využít mnoha prostředků k dosažení cíle. Mnohdy se nemusejí tyto prostředky zdát adekvátní (tresty, autokratické prvky výchovy aj.). Leč v tomto ohledu se do jisté míry můžeme ztotožnit s příslovím, že účel světí prostředky.

EMPIRICKÁ ČÁST

V empirické části této diplomové práce je popsána metoda prováděného výzkumu, která se týká trávení volného času dětí na 1. stupni ZŠ a možností nástrah rizikového chování. Názoru rodičů na využití trávení volného času svých dětí. Srovnání názorů dětí, rodičů na vesnici a ve městě. Následující kapitoly se zabývají základním popisem výzkumu, popisují cíle výzkumu a výzkumné otázky. Dále je zde rozebírána použitá metodologie sběru dat, popis a tvorba výzkumného souboru a principy při zpracovávání a analyzování dat. Další je věnována analýze a vyhodnocování empirického šetření

4 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Tato kapitola je zaměřena na popis prováděného výzkumu. K výzkumnému šetření byla využita metoda kvantitativní. Toto výzkumné šetření probíhalo pomocí standardizovaných dotazníků s dětmi na 1. stupni základní školy na vesnici a ve městě. Dále s rodiči, kteří pochází z vesnice nebo z města. Tento typ dotazníku má pevně danou strukturu – pevně daný seznam otázek, na které respondenti vybírají dané odpovědi (ano/ne/ nevím x méně než 1 hodinu/ 1 hodinu/ více než 1 hodinu). Odpovědi děti a rodiče kroužkovali. Dotazníkové šetření probíhalo jak za pomoci třídních učitelů na vesnické základní škole, tak i na základní škole ve městě, tak i za pomoci jejich rodičů. Některé dotazníky byly rozdány ve vesnici, ve které bydlím. Další dotazníky byly stanoveny pro rodiče dětí bydlících na vesnici nebo ve městě. Jak děti, tak i rodiče svědomitě a dobrovolně dotazníky vyplnili. Dotazník byl tvořen 16 otázkami pro děti a 13 otázkami pro rodiče. Otázky byly uzavřené, jednoduché, srozumitelné dětem prvního stupně ZŠ. Otázky se týkaly věku i pohlaví respondentů a dále byly zaměřeny na způsob trávení volného času, s kým volný čas nejčastěji tráví, jak dlouhou dobu. Jaké zájmové kroužky navštěvují, kolik času tráví na počítačích nebo u televize. Dále se zaměřovaly na nástrahy rizikového chování, kterými jsou zejména šikana, kouření, alkohol. Dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně (Chráška, 2007, s. 163). Zároveň Chráška (2007) zdůrazňuje, že dotazník má velkou výhodu, protože jej lze přesně zaměřit na požadovanou cílovou skupinu respondentů.

Podle autora Gavory (1996) je získání dat pomocí dotazníků velmi vhodné, pokud mají být získána data hromadně a od velkého počtu respondentů. Mezi další výhody dotazníku patří především nízká časová náročnost.

Tab.1 : Počet žáků v jednotlivých ročnících na vesnické škole

Ročník ZŠ	1.ročník	2.ročník	3.ročník	4.ročník	5.ročník
Počet žáků	78	84	78	91	75

Tab.2 : Počet žáků v ročnících na městské škole

Ročník ZŠ	1.ročník	2.ročník	3.ročník	4.ročník	5.ročník
Počet žáků	80	100	85	88	76

4.1 Vymezení cíle výzkumu a výzkumných otázek, stanovení hypotéz

Hlavním cílem empirického výzkumu bylo zejména zjistit, jak děti využívají volný čas, jakým volnočasovým aktivitám a zájmovým kroužkům se věnují a jaký pohled mají na počítače, televizi, šikanu, kouření a alkohol. U rodičů zjistit, jestli děti podporují a jestli ví, co dělají jejich děti ve volném čase. Pro tento cíl výzkumu byly vytvořeny otázky v dotazníku, o které se celý výzkum bude opírat.

Pro dotazníkové šetření byly stanoveny tyto hypotézy:

- ❖ **Hypotéza č. 1:** Výzkumu se zúčastní víc žen jak mužů
- ❖ **Hypotéza č. 2:** Žáci ve vesnici tráví méně času na počítači a více času venku s kamarády než žáci ve městě
- ❖ **Hypotéza č. 3:** Žáci ve městě se setkávají více se šikanou než žáci na vesnici

4.2 Postup při sbírání dat

Nejdříve jsem pro rozdání dotazníků navštívila a seznámila s požadavkem jejich vyplnění ředitele základních škol, které jsem si vybrala pro výzkumné šetření. Poté jsem jim dotazníky

prezentovala a domluvila se na dalším postupu. Potom jsem dotazníky předala třídním učitelům a poprosila, aby děti vyplnily dotazníky anonymně, samostatně a pravdivě. Žákům prvních tříd pomohla otázky přečíst paní učitelka. Vyplňování dotazníků dle třídních učitelů trvalo zhruba 10 minut. Při předávání vyplněných dotazníků mi učitelé sdělili, že žáci vyplňovali dotazníky se zájmem a pečlivě. Rodičům byly dotazníky předány s prosbou k vyplnění na třídních schůzkách nebo jsem rodiče obešla osobně. U nikoho jsem se nesešla, že by měl k vyplnění nějaké výhrady.

Získaná data byla zpracována podle statistických matematických postupů. Při analýze byly využity tabulky, pruhové, sloupcové a výsečové grafy.

4.3. Výsledky výzkumu

Výsledkem dotazníkového výzkumu byly odpovědi žáků a rodičů na základní výzkumné otázky, kterými byly jak děti tráví volný čas, jaké navštěvují zájmové kroužky, jaký mají pohled na počítače, televizi, šikanu, kouření, alkohol. Dále porovnání rozdílů mezi názory žáků z vesnice a z města, rodičů žijících ve městě a na vesnici.

5. ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT

V této kapitole je graficky rozebrán výsledek dotazníků. Jsou zde popisována získaná data respondentů, kterými byli žáci 1. stupně ZŠ a rodiče. Zobrazená jsou získaná data z jednotlivých otázek a komentáře k jejich výsledkům. V závěru je zhodnocení celého výzkumu dotazníků.

5.1. Statistické zpracování dotazníků

První dotazník byl adresován dětem na vesnici a ve městě

V úvodní sérii grafů je rozebrán výsledek první až čtvrté otázky dotazníků, které byly určeny žákům 1. stupně ZŠ na vesnici a ve městě. Rozdíly v pohlaví, věku, kde školu navštěvují, kde bydlí.

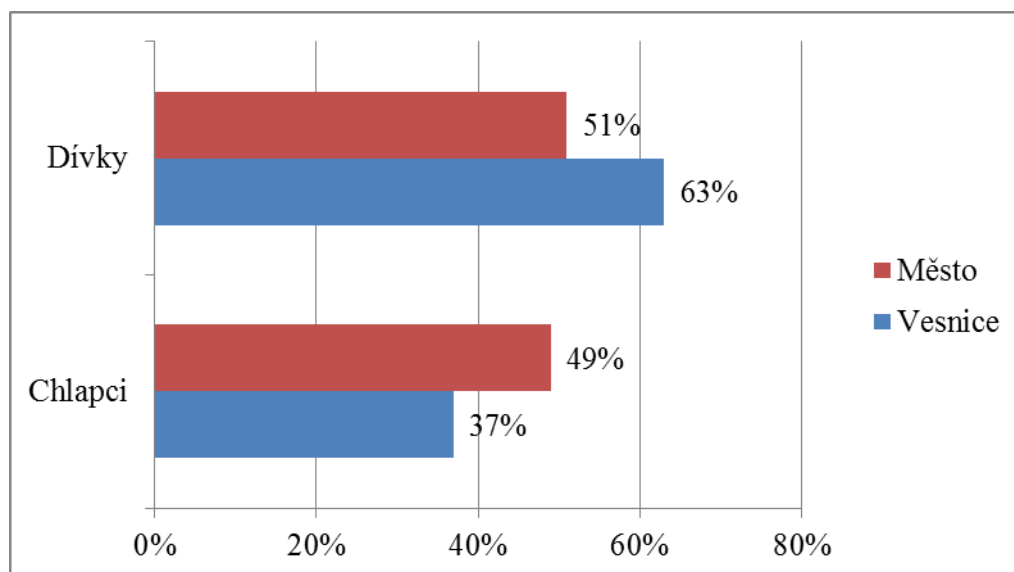
Tab. 3 : Pohlaví dětí na vesnici

N = 406	Relativní četnost	Absolutní četnost	%
Dívky vesnice	257	0,63	63,3
Chlapci vesnice	149	0,37	36,7

Tab. 4 : Pohlaví dětí ve městě

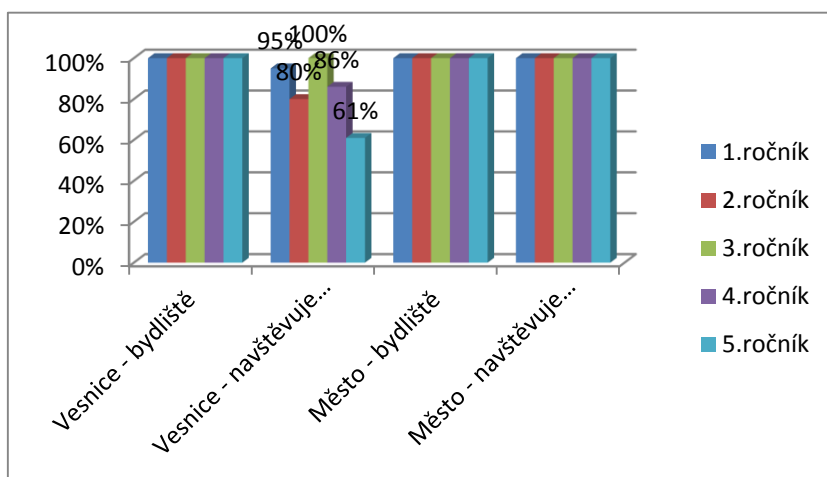
N = 429	Relativní četnost	Absolutní četnost	%
Dívky město	219	0,51	51,05
Chlapci město	210	0,49	48,95

Graf č. 1 : Znázorňuje rozdíl pohlaví

Výsledkem první a druhé otázky bylo srovnání počtu dívek a chlapců, kteří bydlí na vesnici nebo ve městě. Podle tabulek a grafu vidíme, že více než polovina respondentů byly dívky a to jak na vesnici, tak i ve městě. Na vesnici byl v převaze dívek rozdíl větší o 24 %.

Graf č.2 : Zobrazuje počty dětí navštěvující školu na vesnici nebo ve městě

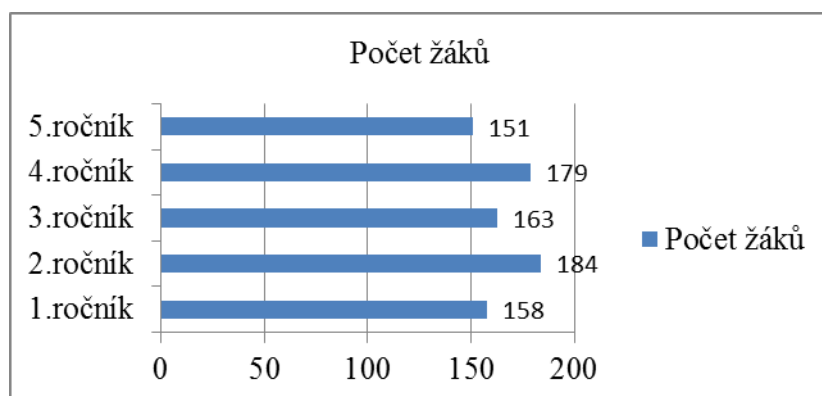

Vzhledem k tomu, že dotazníky byly rozdány ve škole na vesnici i ve městě, tak tento graf odpovídá rozdělení respondentů. Jelikož je možné, že děti, které bydlí na vesnici mohou navštěvovat školu ve městě, byl dotazník na tuto možnost zaměřen. Z grafu vyplývá, že děti, které bydlí ve městě navštěvují školu ve městě. Ale některé děti bydlící na vesnici

z různých důvodů, kterými mohou být např. zaměstnání rodičů, výběr školy, apod. dojíždí do školy v nejbližším městě. Z odpovídajících respondentů dojíždí do školy z vesnice do města 5 % žáků 1. ročníku, 20 % žáků 2. ročníku, 14 % žáků 4. ročníku a 39 % žáků 5. ročníku. Převyšuje počet žáků 5. ročníku.

Graf č.3 : Znázorňuje celkový počet žáků v jednotlivých ročnících

Graf znázorňuje celkový počet žáků v daných ročnících na vesnici i ve městě. Největší počet žáků je v 2. ročníku 184. Ve 4. ročníku je 179, ve 3. ročníku 163, v 1. ročníku 158 a v 5. ročníku 151.

Tab. 5 : Jak tráví volný čas děti na vesnici

N = 406	Relativní četnost	Absolutní četnost	%
Četba	52	0.13	12,80
Sport	173	0.43	42,61
Příroda	134	0.33	33,00
Jjiné	37	0.09	9,11

Tabulka znázorňuje jak tráví děti volný čas, kterým zájmům se nejvíce věnují. Vybírali mezi četbou, sportem, přírodou nebo jinými možnostmi. Na vesnici v 1. ročníku se nejvíce dětí věnuje sportu, potom četbě a stejně času tráví v přírodě nebo mají jiné zájmy. Ve 2. ročníku 36 dětí sport a příroda a 12 dětí tráví čas četbou. Ve 3. ročníku 48 dětí sportu, 24

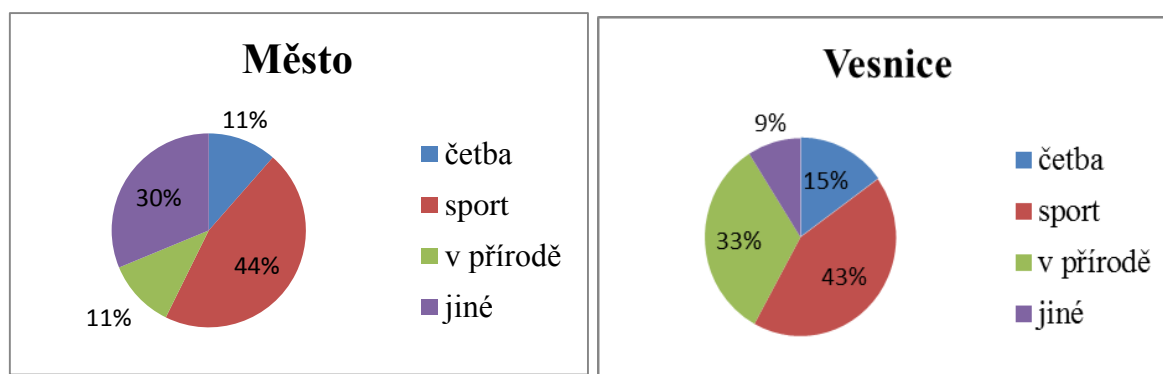
dětí přírodě a 6 dětí jiným zájmům, ale četbě nikdo. Ve 4. ročníku 49 dětí tráví v přírodě, 21 dětí se věnuje sportu a jiným zájmům, četbě opět nikdo. V 5. ročníku 30 dětí sport a četba, 15 dětí příroda.

Tab. 6 : Jak tráví volný čas děti ve městě

N = 413	Relativní četnost	Absolutní četnost	%
Četba	46	0.11	11,14
Sport	190	0.46	46,00
Příroda	49	0.12	11,86
Jiné	128	0.31	30,99

V této tabulce je znázorněno, jak tráví děti volný čas ve městě. V 1. ročníku se nejvíce dětí počtem 24 věnuje sportu a jiným zájmům než byly uvedeny v dotazníku, 21 dětí četbou a 11 dětí tráví nejraději v přírodě. Ve 2. ročníku 65 dětí sportu, 15 dětí přírodě a jiným zájmům a 5 dětí četbě. Ve 3. ročníku 45 dětí jiným zájmům, 25 dětí sportu, 10 dětí četbě a 5 dětí přírodě. Ve 4. ročníku 56 dětí sportu, 16 dětí jiným zájmům, četbě a přírodě žádné dítě. V 5. ročníku 28 dětí jiným zájmům, 20 dětí sportu, 18 dětí přírodě a 10 dětí četbě.

Graf č. 4 : Znázorňuje srovnání volnočasových aktivit ve městě a na vesnici

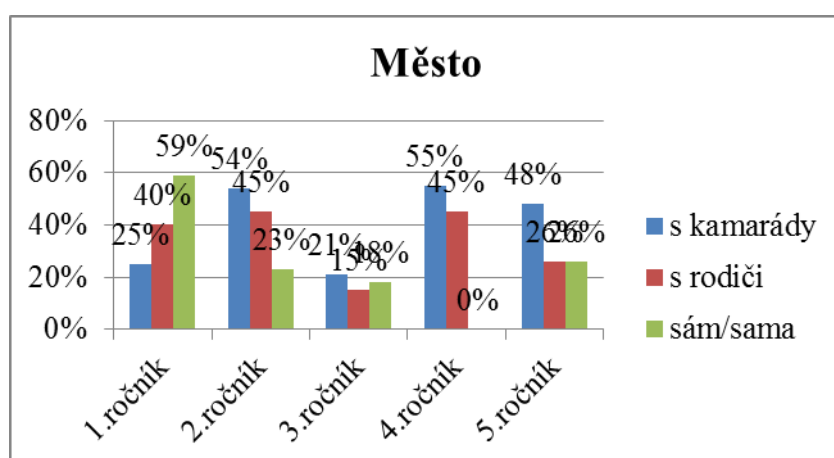

Grafy ukazují srovnání města a vesnice, na kterých jsou zobrazeny různé druhy zájmů. S rozdílem 1 % jsou výsledky totožné v největším zastoupení sportem a to jak na vesnici, tak i ve městě. Po sportu je na vesnici 33 % zastoupeno trávení volného času v přírodě. Ve městě 30 % jiné zájmy. Následuje na vesnici 15 % četba, ve městě 11 % příroda a četba. Na vesnici 9 % jsou jiné zájmy.

Tabulka 7 : S kým děti nejčastěji tráví volný čas ve městě

N =429	Relativní četnost	Absolutní četnost	%
S kamarády	174	0,41	40,56
S rodiči	156	0,36	36,36
Sám/sama	99	0,23	23,08

Graf č.5 :Znázorňuje s kým děti tráví volný čas ve městě

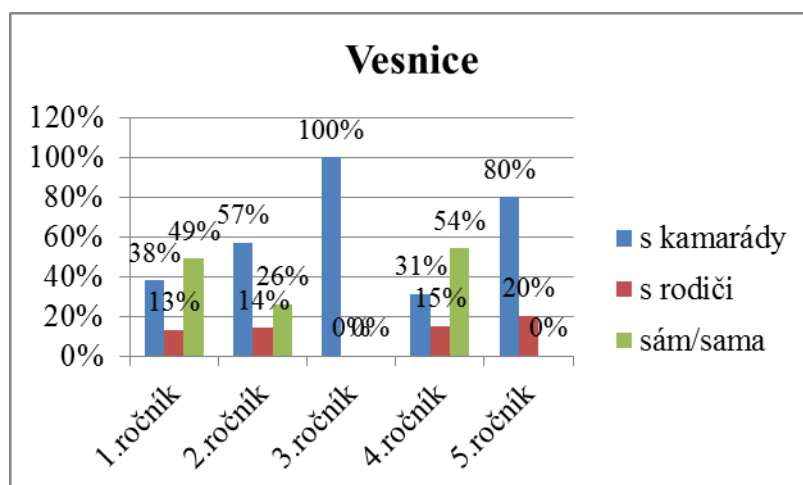

Velmi důležité je s kým právě děti svůj volný čas tráví. Najdou se i takové děti, které nejraději tráví svůj volný čas sami. Jiní zase se svými rodiči a to buď při přípravě na vyučování, v přírodě nebo při domácích pracích. Na druhé straně jsou takové děti, které právě pro trávení svého volného času vyhledávají kamarády. V tomto grafu jsou zaznamenány odpovědi dětí žijících ve městě a to v každém ročníku. V 1. ročníku tráví 59 % dětí svůj volný čas sami, 40 % s rodiči a 25 % s kamarády. Je možné, že děti si kamarády najdou později. Ve 2. ročníku 54 % s kamarády, 45 % s rodiči a 23 % sami.

Tabulka 8 : S kým děti nejčastěji tráví volný čas na vesnici

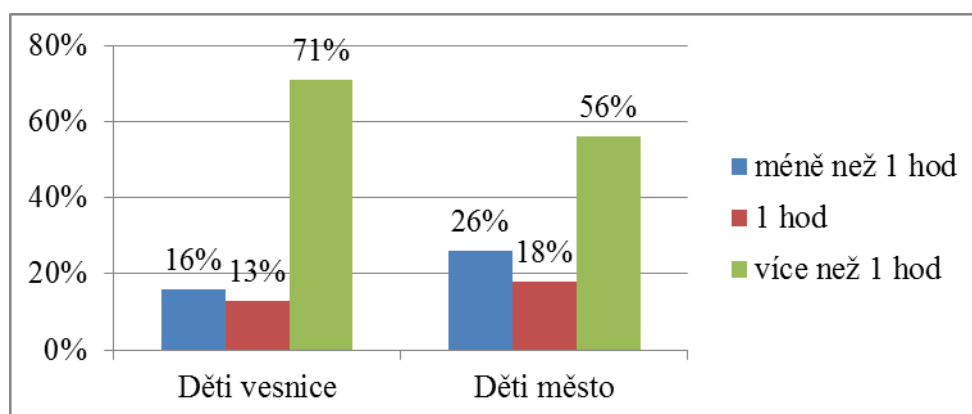
N =406	Relativní četnost	Absolutní četnost	%
S kamarády	244	0,60	60,10
S rodiči	156	0,38	38,42
Sám/sama	83	0,20	20,10

Graf č.6 : Znázorňuje s kým tráví volný čas děti na vesnici

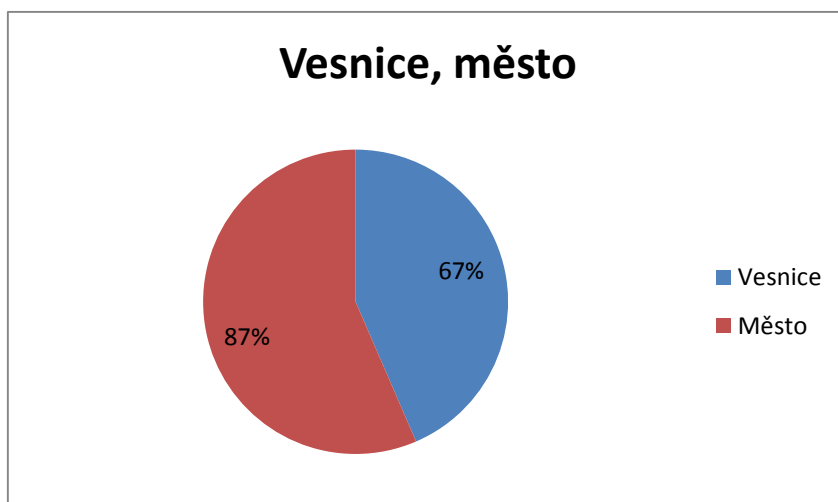
Podle tohoto grafu na druhou stranu děti žijící na vesnici tráví svůj volný čas ve větší míře s kamarády. Ale v 1. ročníku tráví dost velký počet dětí samostatně a to 49 % z celkového počtu dětí a ve 4. ročníku jsou to 54 % z celkového počtu. Děti ve 3. ročníku tráví naopak všechny svůj volný čas s kamarády a to celých 100 %. 80 % tráví s kamarády děti 5. ročníku a 57 % dětí 2. ročníku.

Graf č.7 : Délka trávení volného času venku, v přírodě

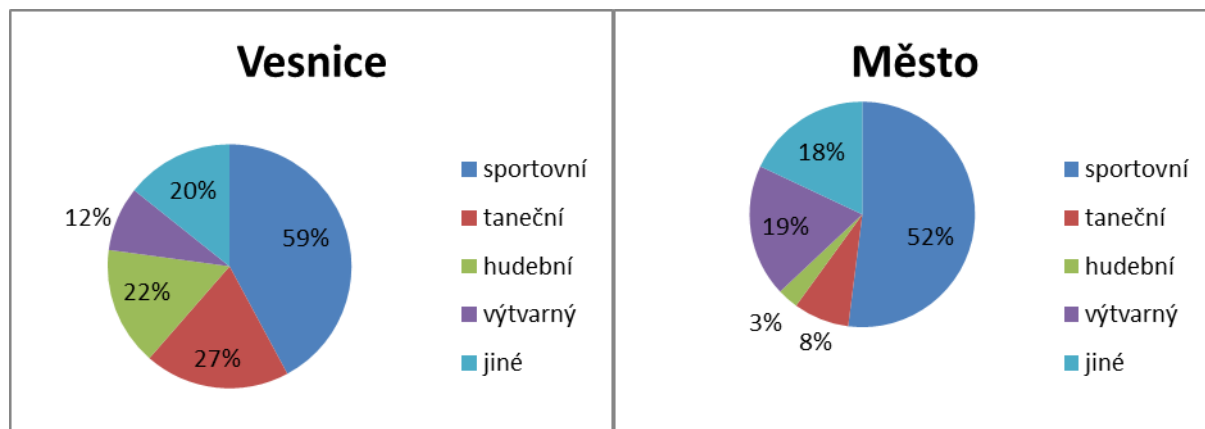
Důležité je také, kde děti tráví svůj volný čas a jak dlouho se pohybují venku na čerstvém vzduchu. Některé děti sedí pouze doma u počítače nebo u televize a nejdou ven mezi kamarády, což je určitě špatně. Podle odpovědí dětí na vesnici většina tráví venku, v přírodě a to 71 % více než 1 hodinu, 16 % méně než 1 hodinu a 1 hodinu 13 %.

Graf č. 8 : Návštěva zájmových kroužků

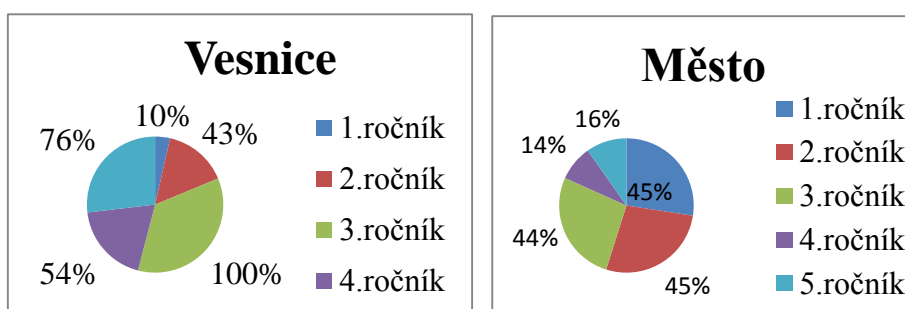
Většina dětí tráví svůj volný čas návštěvou zájmových kroužků. Pravděpodobné je, že ve městě je větší výběr kroužků než na vesnici. Vzhledem k tomu některé děti z vesnice navštěvují kroužky ve městě. Podle výsledku grafu a odpovědí respondentů 87 % z celkového počtu dětí ve městě navštěvuje zájmové kroužky a 67 % dětí z vesnice.

Graf č. 9 : Zájmové kroužky

V grafu je zobrazeno, které kroužky navštěvují děti vesnické školy, městské školy a jejich porovnání. V předešlém grafu bylo zjištěno, že určité procento dětí nenavštěvuje kroužek žádný. Podle stanovení závěru navštěvuje kroužky 272 dětí vesnické školy ze 406 dětí a 369 dětí městské školy ze 429 dětí. Největší procento dětí jak z vesnické, tak i z městské školy navštěvuje kroužek sportovní, což je určitě pro děti velmi dobré. A to zejména z hlediska zdravotního.

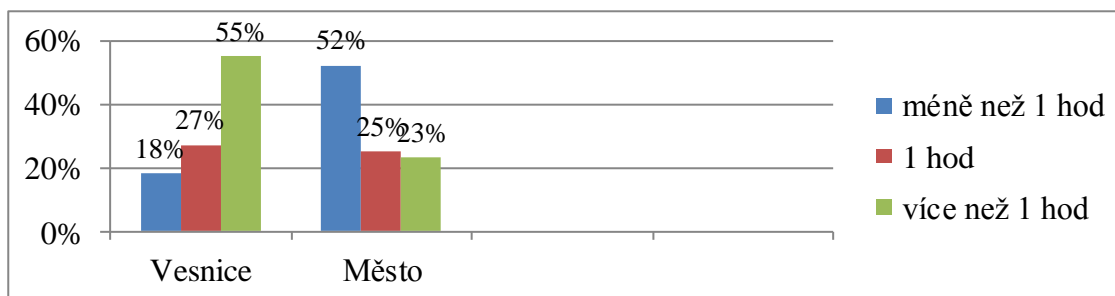
Graf č.10 : Počítačové hry

Trávení času u počítače a zejména hraním počítačových her je v dnešní době mezi dětmi velmi oblíbené. Mnohdy děti na počítači hrají dost nevhodné jak jejich věku, tak celkově nevhodné jejich obsahem. Ale naopak jsou děti, které na počítači hrají hry např. sportovní, různé závodní apod. Na vesnici hraje počítačové hry nejvíce děti 3. ročníku a to 100 %, následuje 76 % dětí 5. ročníku, 54 % dětí 4. ročníku, 43 % dětí 2. ročníku a pouhých

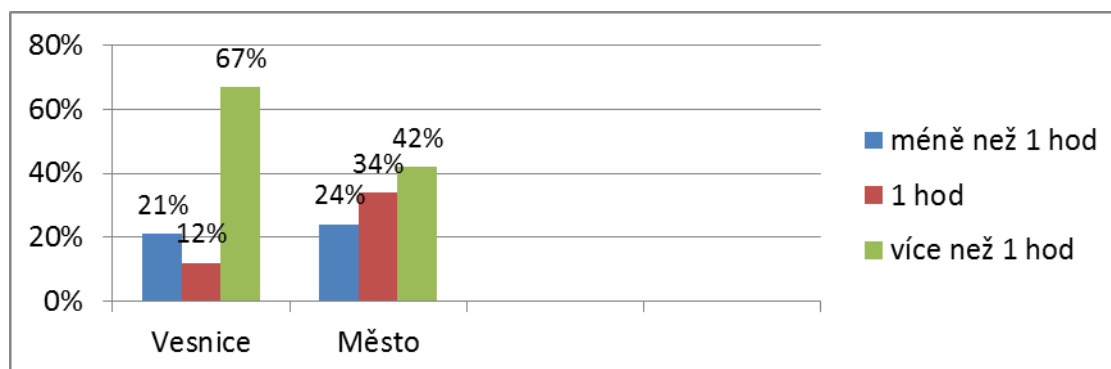
10 % dětí z 1. ročníku. Ve městě nejvíce 45 % dětí z 1. a 2. ročníku, 44 % dětí z 3. ročníku, 16 % z 5. ročníku a 14 % ze 4. ročníku.

Graf č.11 : Čas trávený na počítači

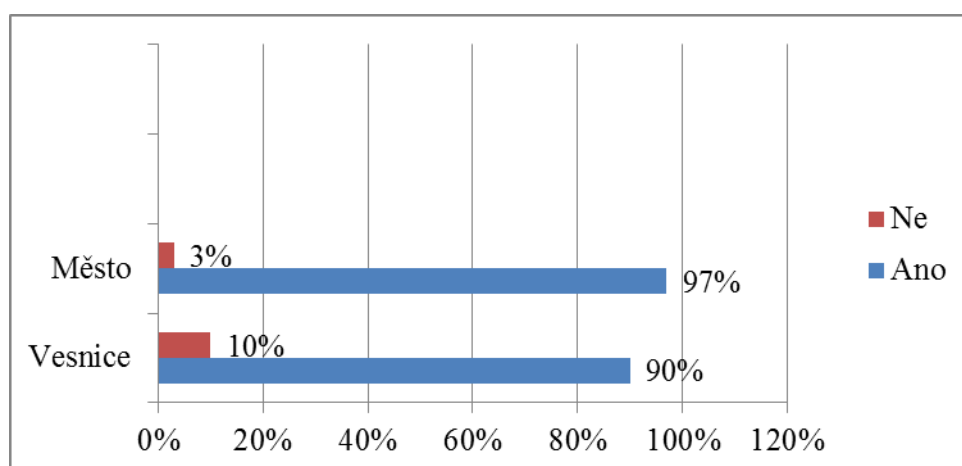
V současné době je výplní volného času dětí zejména trávení u počítače, hraní počítačových her. Mnohdy jsou to nevhodné hry jakými jsou různé střílečky, bojové hry, apod. Děti následkem těchto her mohou být více podrážděné, agresivní, odmítají rodičům a jiným dospělým osobám, chovají se negativně ke spolužákům, kamarádům. Často dochází k identifikaci dětí hrdiny, a protože mají často negativní charakter a nepůsobí jako dobrý vzor pro děti může dojít k různým psychickým poruchám. Pro některé děti se může stát virtuální svět počítačových her až návykovou drogou a mohlo by dojít až k tomu, že bude potřeba vyhledat odbornou pomoc. V mé práci mě zajímala doba, kterou děti tráví ve virtuálním světě a jestli více času tráví u počítače děti 1.–5. ročníku na vesnici nebo ve městě. Podle grafického zobrazení tráví na počítači a sociálních sítích více dětí na vesnici. Více než 1 hodinu denně tráví na vesnici 55 % a ve městě 23 % dětí. 1 hodinu tráví na vesnici 27 % a ve městě 25 % dětí. Méně než 1 hodinu tráví na vesnici 18 % a ve městě 52 %. Může to být tím, že na vesnici nemají děti tak velký výběr kroužků a zájmových činností jako ve městě.

Graf č.12 : Čas trávený u televize

Další možností využívání trávení volného času dětí je sledování televize. Také by jsme se měli poohlédnout za tím, jak vhodné pořady děti v televizi sledují a jak dlouhou dobu tráví sledováním televize. V otázce byl čas rozdělen na méně než 1 hod, což může být časový rozsah např. různých krátkých kreslených pohádek. Čas 1 hod může být věnován také např. krátkým pohádkám, různým soutěžním pořadům, apod. Více než 1 hod už je čas na zhlédnutí celovečerního filmu. Z grafu je vidět, že děti na vesnici věnují více než 1 hod sledováním televize ve větším počtu než děti ve městě.

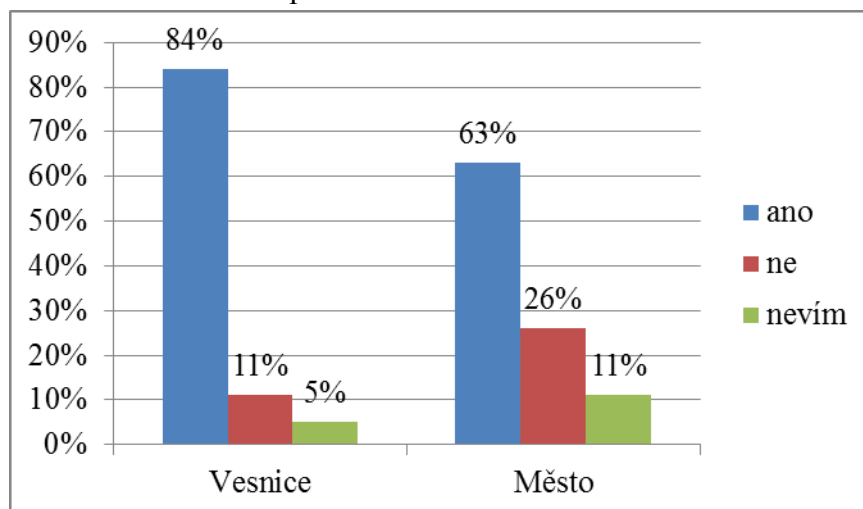
Graf č.13 : Pomoc rodičům

Ve svém volném čase děti určitě rádi pomáhají svým rodičům, ať už mamince nebo tatínkovi. Někdo rád pomáhá s nádobím, s uklízením, s vařením a také na zahradě. Volba pomoci je individuální záležitostí a závisí také na rodinném prostředí a přístupu rodičů. Podle odpovědi na vesnici pomáhá rodičům 90 % dětí a ve městě 97 % dětí což je o 7 % více než na vesnici.

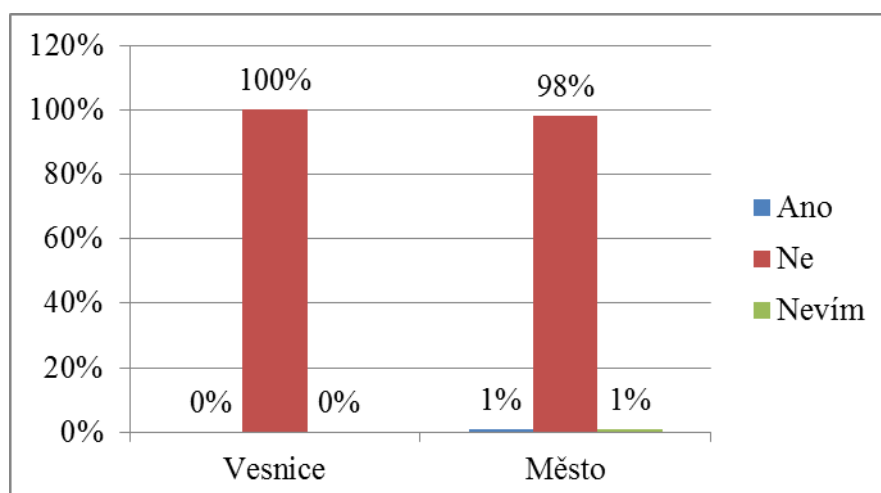

Graf č.14 : Kouření a pití alkoholu

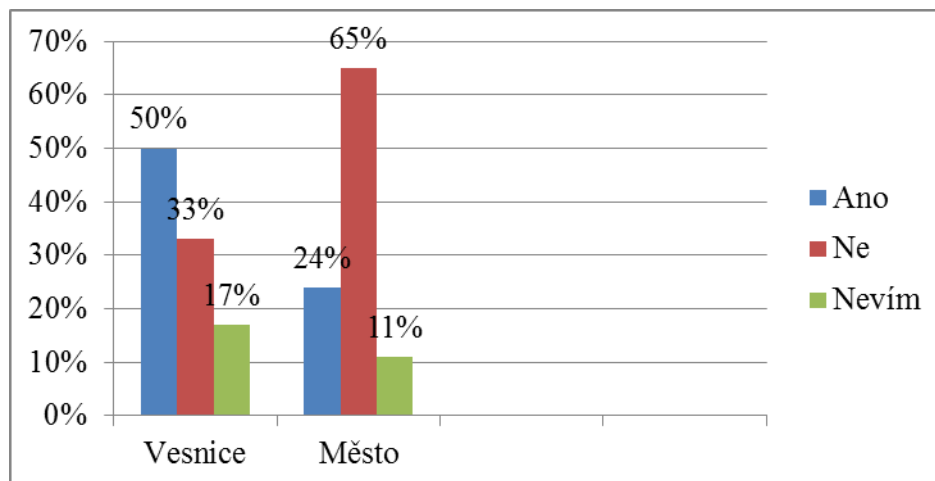
Volnočasové aktivity mohou být také důležitou prevencí některých patologických jevů z nichž nejčastějším jevem je kouření a alkohol. Děti, které navštěvují různé zájmové kroužky nemají pravděpodobně tolik volného času na vyhledávání těchto jevů. V dotazníku byla otázka zaměřená na to, jestli se ve svém okolí již děti setkali s někým kdo kouřil nebo pil alkohol. Děti na vesnici odpovídajících ano bylo 84 %, 11 % se s těmito jevy nesetkalo a 5 % odpovědělo nevím. Ve městě odpovědělo ano 63 %, ne 26 % a nevím 11 %.

Graf č.15 : Názor dětí na kouření, alkohol

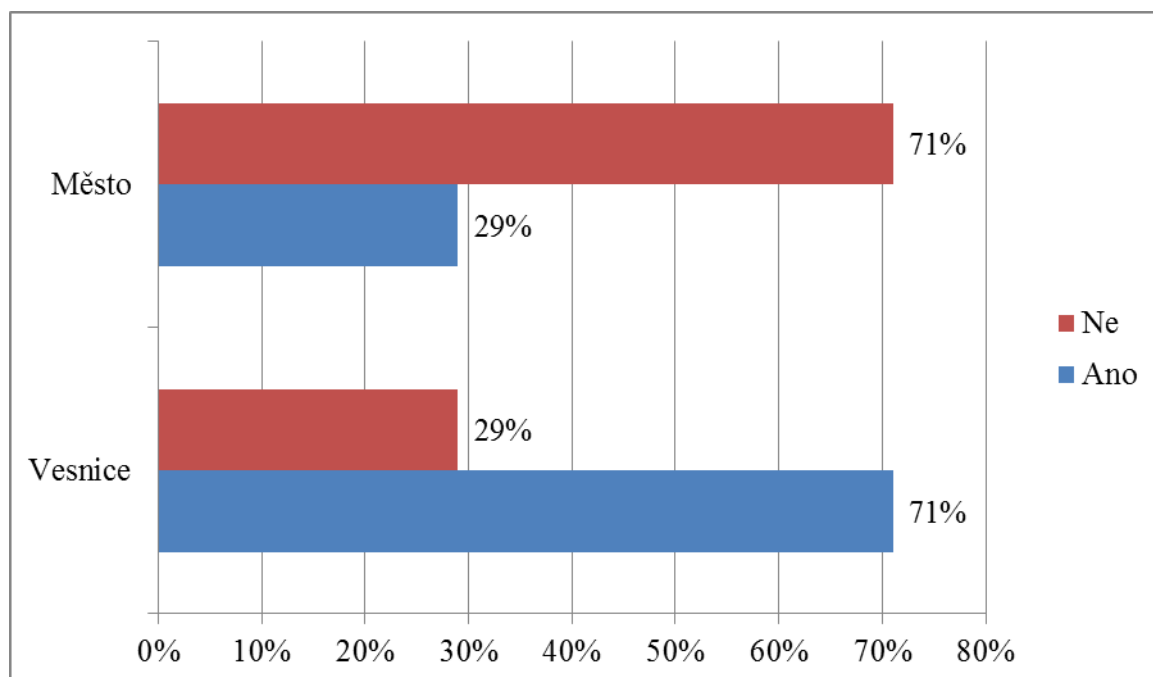
V další otázce měli děti vyjádřit svůj vlastní názor na kouření a alkohol. Měli se zamyslet, zda si myslí, že kouření a pití alkoholu je pro nás a ostatní lidi správné nebo není. Z grafu vidíme, že di na vesnici jednoznačně odpověděli, že správné není. U dětí ve městě si 1 % myslí, že je to správné 1 % dětí neví.

Graf č.16 : Setkal/la ses někdy se šikanou?

V dnešní době je velmi důležité se věnovat jak ve školách, tak i doma s rodiči otázce, která se týká šikany. Většinou se děti bojí nebo nechtějí nikomu říci o tom co viděli, že např. spolužáci někoho v okolí šikanovali. Nejvíce se šikana vyskytuje právě ve škole nebo mimo školu po cestě domů. V dotazníku byly zahrnuty otázky týkající se šikany. Z výše uvedeného grafu bylo zjišťováno, jestli mají zkušenosti se šikanou více děti na vesnici nebo ve městě. Na vesnici se 50 % dětí se šikanou setkalo, 33 % nesetkalo a 17 % neví. Pokud dítě zakroužkovalo v odpovědi „nevím“, tak je to zřejmě tím, že možná neví, co přesně se za šikanu považuje. Ve městě se 65 % se šikanou nesetkalo, 24 % setkalo a 11 % odpovědělo, že neví. Z grafu vidíme, že na vesnici se se šikanou setkalo o 26 % více dětí než ve městě.

Graf č.17 : Pohled na šikanu na druhé

Další otázka byla zaměřena opět na šikanu a to z pohledu takového, jestli děti byli přítomni u toho, že někdo v jejich blízkosti šikanoval někoho druhého. Dle odpovědí je z grafu vidět, že na vesnici 71 % odpovídajících šikanu na druhé viděli, naproti tomu ve městě stejný počet 71 % šikanu nevidělo. Bylo by dobré se zamyslet, proč na vesnici je ten větší počet, když by se dalo předpokládat, že právě tam se děti pohybují v menším kolektivu.

Druhý dotazník byl adresován rodičům dětí na vesnici a ve městě.

„Rodina jako primární sociální skupina je pro většinu dětí prvotním prostředím volnočasového života a výchovy.“ „Žádoucím, dosud zdaleka nedosaženým cílem je poučený, aktivní zájem každé rodiny o to, aby její děti mohly svůj volný čas prožívat bohatě a smysluplně, na základě svého dobrovolného rozhodnutí a současně za citlivého vedení ze strany rodičů, případně dalších příslušníků rodiny.“⁴⁸

⁴⁸ HOFBAUER, B. 2004, str. 61

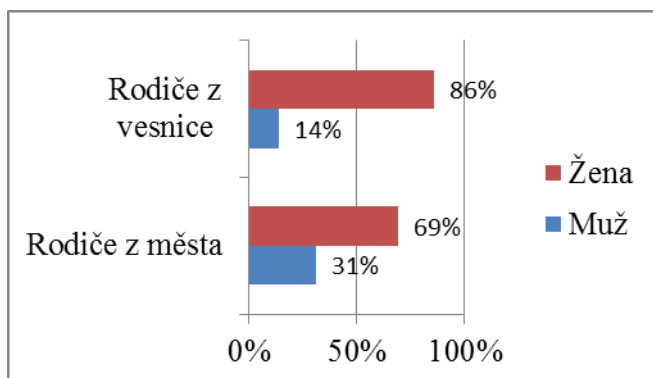
Víme, že rodina a rodinné prostředí by mělo vést děti k tomu, jak využívat volný čas. Rodiče by měli mít přehled o tom, jak jejich děti tráví volný čas. Vést děti k návštěvě zájmových kroužků, k přípravě na vyučování. Z hlediska prevence rizikového chování mít zájem o to, na jakých internetových stránkách se děti pohybují a omezit jejich čas trávený na počítačích a hraním počítačových her.

Tabulka 8 : Počet rodičů (respondentů)

	Žena	Muž
Rodiče vesnice	76	12
Rodiče města	54	24

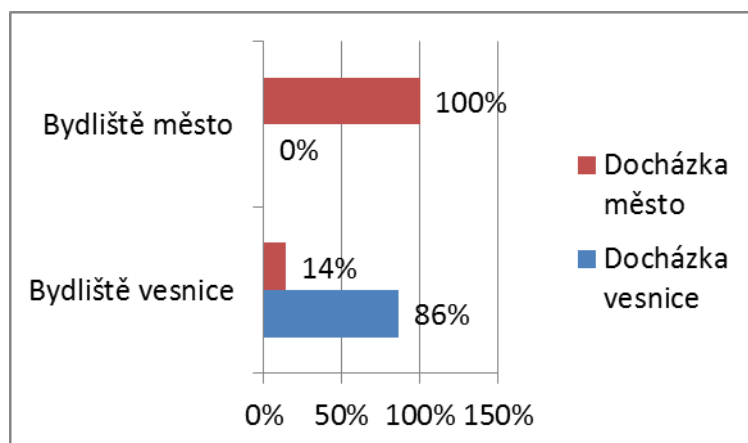
Počet rodičů byl na vesnici 76 žen z 88 a 12 mužů z 88 celkového počtu. Ve městě 54 žen ze 78 a 24 mužů ze 78 celkového počtu.

Graf č. 18 : Zobrazuje rozdělení pohlaví

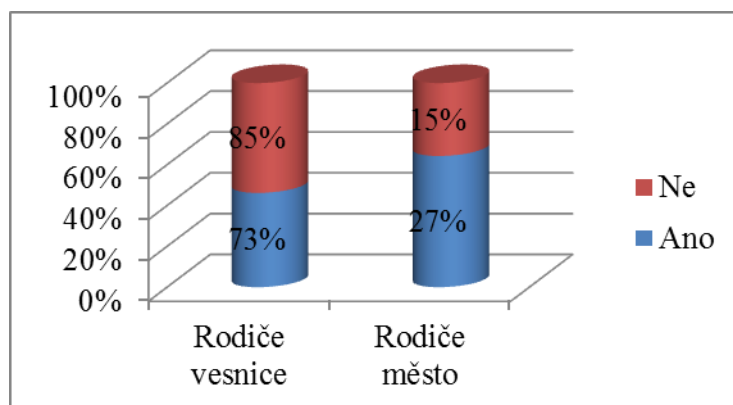
Podle výsledku první otázky z dotazníku bylo zjištěno, že větší polovina odpovídajících respondentů byly ženy a to jak na vesnici, tak i ve městě. Na vesnici bylo větší procento žen 86 % a mužů 14 %. Ve městě 69 % žen a 31 % mužů.

Graf č. 19 : Grafické porovnání bydliště a docházka do školy

Dotazníky byly rozdány rodičům (respondentům) na vesnici a ve městě. Z grafu jde vidět, že rodiče bydlící ve městě své děti dávají do školy ve městě. Na druhou stranu někteří rodiče bydlící na vesnici své děti dávají do školy ve městě. Je to dáno tím, že např. dojíždí do města do práce, potřebují školní družinu do pozdějších odpoledních hodin než je na vesnici nebo také pro ně škola ve městě nabízí více zájmových kroužků a také rozšiřující výuku např. cizích jazyků. Výsledek je tedy následující – rodiče bydlící ve městě dávají 100 % dětí do školy městské a rodiče bydlící na vesnici 86 % do školy vesnické, ale 14 % do školy městské.

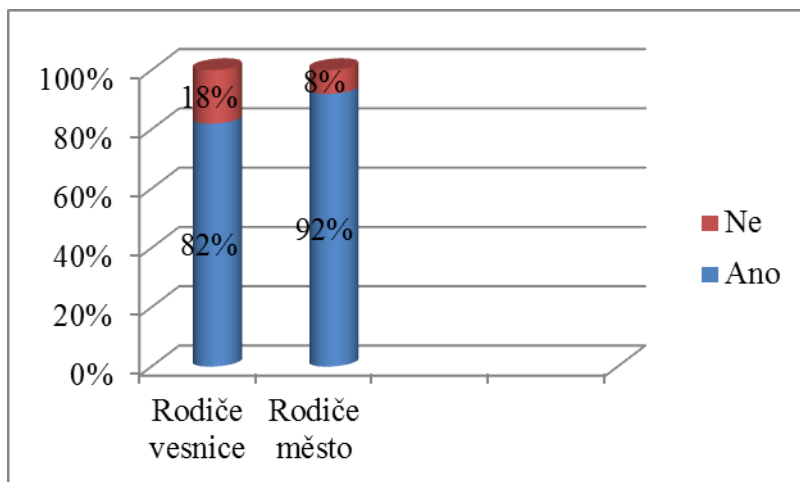
Graf č. 20 : Grafické zobrazení názorů na trávení volného času svých dětí

Jaký názor mají rodiče na otázku jakým způsobem tráví jejich děti volný čas nám ukazuje další graf. Určitě spoustu rodičů zajímá jestli jejich děti tráví volný čas vhodným

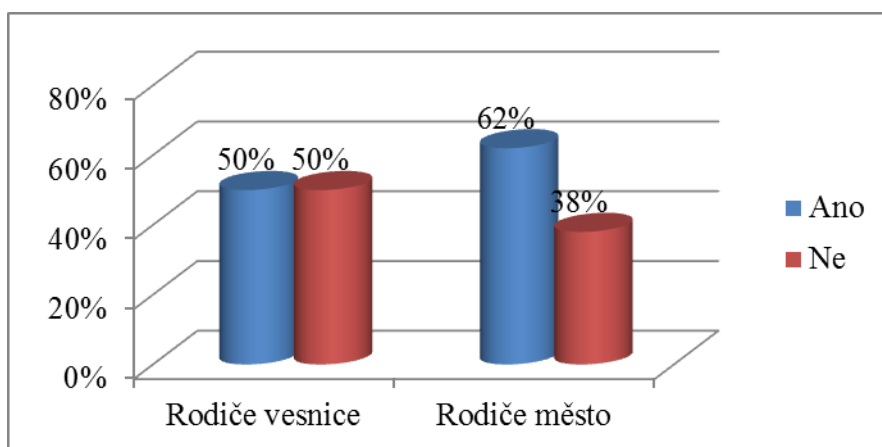
způsobem. Z grafu vidíme, že na vesnici 73 % rodičů určitě ví a také pomáhají dítěti jak si vybrat správné vyplnění volného času. Na rozdíl od vesnice je to ve městě pouze 27 %.

Graf č. 21 : Graf zobrazující návštěvu kroužků

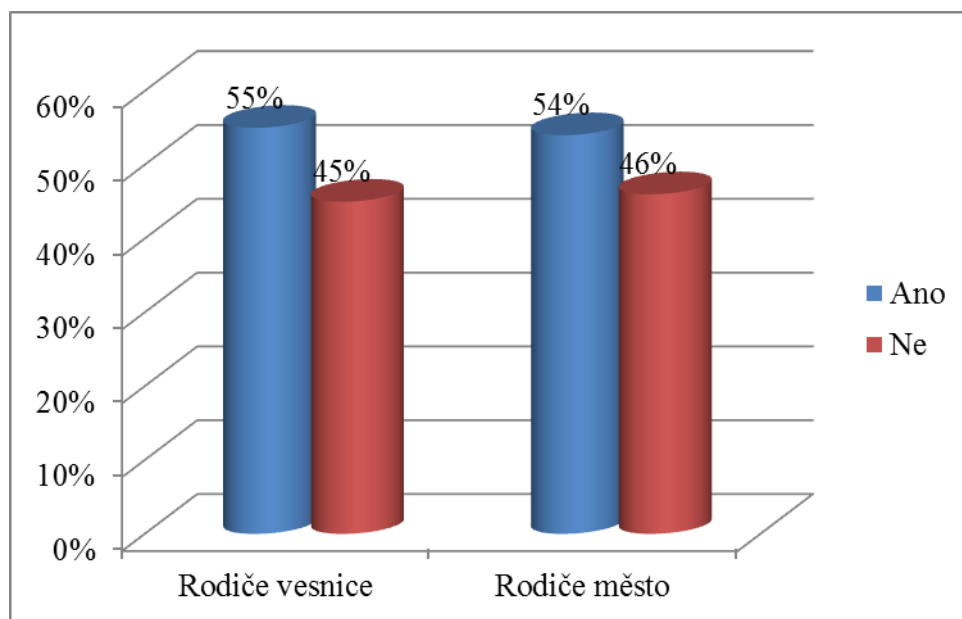
Spousta dětí volný čas vyplňuje návštěvou různých zájmových kroužků. Někteří rodiče se snaží dětem pomoci s výběrem kroužků a poradit jim. Také přihlíží určitě k tomu jaké představy mají o výběru kroužku jejich děti. Podle grafu 92 % rodičů ve městě odpovědělo, že jejich děti zájmový kroužek navštěvují, 8 % dětí nenavštěvuje. Na vesnici podle rodičů 82 % dětí navštěvuje a 18 % ne.

Graf č. 22 : Doprovod dětí do kroužků

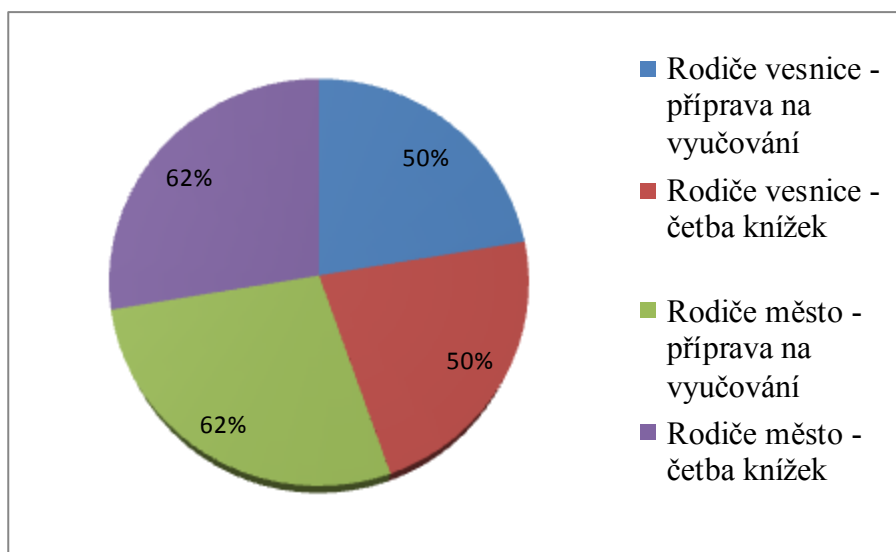
Důležitou součástí zájmových kroužků je také doprovod rodičů. Ať už děti do kroužku rodiče pouze zavedou, nechají je tam a po skončení si pro ně přijdou. Na druhou stranu s dítětem rodiče v kroužku zůstanou a sledují jeho průběh. Děti určitě zájem rodičů o sledování průběhu jejich kroužku ocení. Podle výsledků z grafu doprovází děti do kroužků ve městě 62 % rodičů. Na vesnici je to 50 % rodičů.

Graf č. 23 : Trávení s dětmi v přírodě

V dnešní době je důležité se také poohlédnout za tím, jak rodiče často tráví svůj volný čas s dětmi v přírodě. Někdo např. v lese, v parku, na vycházce do přírody v okolí bydliště nebo jezdí na výlety. Zde je také promítnuto, jak často se rodiče s dětmi stýkají, tráví s nimi volné chvíle a řeší společně jejich problémy. V grafu jsou zobrazeny rozdíly mezi rodiči z vesnice a z města. 55 % rodičů tráví na vesnici s dětmi v přírodě a 45 % netráví. Ve městě s dětmi v přírodě tráví 54 % a netráví 46 %.

Graf č. 24 : Školní příprava s dětmi, četba knížek

Do srovnání byly umístěny i vzdělávací aktivity jako je čtení a příprava na vyučování. Zde lze vidět kolik času rodiče věnují dětem v přípravě na vyučování a kolik rodičů s dětmi čte. Ať už dětem čtou rodiče anebo děti čtou rodičům. Velmi pozitivní je to, že výsledky byly velmi shodné. Na vesnici se s dětmi na vyučování připravuje 50 % a 50 % se věnuje četbě knížek. Ve městě přípravě na vyučování věnuje 62 % a četbě knížek také 62 %.

Tabulka 9 : Kolik času tráví děti na počítači, u televize na vesnici

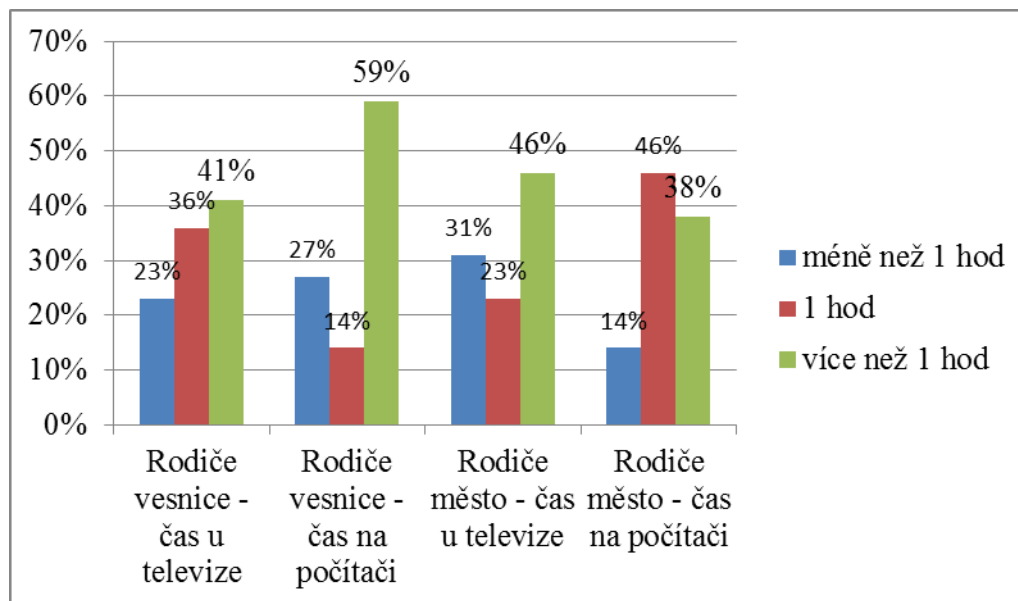
N =88	Relativní četnost	Absolutní četnost	%
Méně než 1 hod	20	0,23	22,73
1 hod	32	0,36	36,36
Více než 1 hod	36	0,41	40,91

Tabulka 10 : Kolik času tráví děti na počítači, u televize ve městě

N =78	Relativní četnost	Absolutní četnost	%
Méně než 1 hod	24	0,31	30,77
1 hod	18	0,23	23,08
Více než 1 hod	36	0,46	46,15

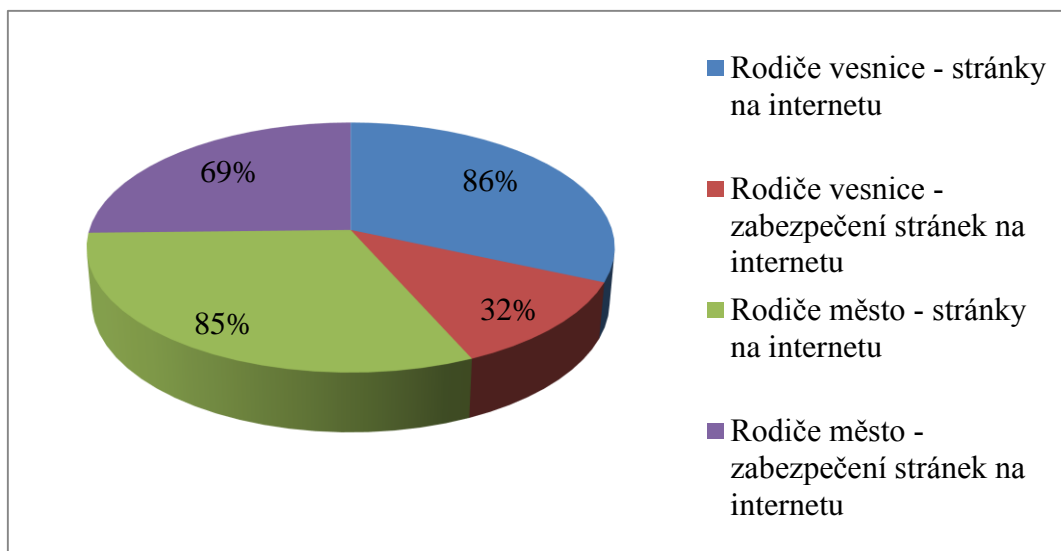

Graf č. 25 : Kolik času tráví děti z vesnice a z města na počítači, u televize

V dnešní době je negativní nástrahou pro děti zejména počítač. Z grafu vyplývá, že na vesnici tráví u počítače 59 % dětí více než 1 hodinu, 14 % 1 hodinu a 27 % méně než 1 hodinu podle odpovědí rodičů. Ve městě 38 % dětí více než 1 hodinu, 46 % 1 hodinu a 14 % méně než 1 hodinu. Jinak je to při sledování televize, kterého také děti využívají k vyplnění volného času. Na vesnici sleduje televizi 41 % více než 1 hodinu, 36 % 1 hodinu a 23 % méně než 1 hodinu. Ve městě 46 % dětí více než 1 hodinu, 23 % 1 hodinu a 31 % méně než 1 hodinu.

Graf č. 26 : Znázorňuje názor rodičů na využívání počítače jejich dětmi

Závěrečnou otázkou dotazníku je zabezpečení počítače, aby děti neměly přístup k nevhodným stránkám na internetu. Není také vhodné, aby se do určitého věku pohybovali na stránkách facebooku. Prostřednictvím nevhodných stránek může dojít u dětí k rizikovému chování u dětí, někdy bohužel až k šikaně. Rodiče by měli vědět na jakých stránkách se jejich děti pohybují. Z grafu vyplývá, že 86 % rodičů na vesnici ví na jakých stránkách se jejich dítě pohybuje a ve městě je to 85 % rodičů. Zabezpečené stránky nějakým způsobem má na vesnici 32 % rodičů a ve městě 69 % rodičů.

6. Shrnutí empirického výzkumu, výzkumných otázek a vyhodnocení hypotéz

Cílem této kapitoly bylo shrnutí a výsledky celého empirického výzkumu, který probíhal formou dotazníku. Ty byly rozdány dětem na vesnici a ve městě. Dále byly rozdány rodičům také na vesnici a ve městě. Ve výzkumu se jednalo o volný čas dětí, nebezpečí virtuálních drog a nástrah ovlivňující jejich chování. Z pohledu rodičů šlo o jejich názor na volný čas jejich dětí.

Metodologie výzkumu popisuje principy provedeného výzkumu. Hlavní část empirického výzkumu tvoří analýza a zpracované odpovědi dotazníku, které byly rozdány respondentům.

Dotazníkového výzkumu, na který odpovídali děti se zúčastnilo více dívek a to z vesnice i z města. Největší počet ze všech odpovídajících dětí byl ve 2. ročníku a to bylo 184. Důležité pro prevenci rizikového chování bylo zjištění týkající se zájmů dítěte a jejich porovnání na vesnici a ve městě. Z odpovědí vyplynulo, že na vesnici se děti nejvíce věnují sportu a stejně je tomu i ve městě. Po sportu je to na vesnici pobyt v přírodě. Dalším srovnáním byly zájmové kroužky, které jsou také velmi důležité pro vyplnění volného času dětí. Na vesnici chodí do zájmových kroužků 67 % a ve městě 87 %. Může to být dáno tím, že ve městě je větší výběr kroužků. Opět největší procento mělo zastoupení v rámci sportovního kroužku. V dnešní době je určitě pohyb dětí pro ně velkým přínosem. Důležité je také pomáhání rodičům ve volném čase. Většina dětí odpověděla, že rodičům pomáhá. Na vesnici 90 % dětí a ve městě 97 % dětí. Některé děti uvedli, že rodičům nepomáhají. Další část dotazníku byla věnována mnohdy nebezpečným pro děti virtuálním drogám. Zejména volnému času, který děti tráví na počítači hraním počítačových her, internetu, facebooku, apod. Počítačové hry na vesnici hraje celých 100 % dětí z 3. ročníku, 45 % dětí z 1. a 2. ročníku což je také dost velké procento. Ve městě nejvíce 45 % dětí z 1. a 2. ročníku. Ve srovnání vesnice a město hraje větší procento počítačových her dětí na vesnici. V délce času trávení na počítači a to více než 1 hodinu je opět větší procento dětí na vesnici a 55 % a ve městě 23 %. Další otázkou bylo kolik času tráví u televize. Děti na vesnici sleduje více než 1 hodinu 67 % a ve městě 42 %. Zase je to více dětí na vesnici. Do dotazníku byly zahrnuty otázky týkající se patologických jevů jako je kouření, alkohol a šikana. Děti byli tázány na otázku jestli se setkali v okolí s někým kdo kouří nebo pije alkohol. Na vesnici odpovědělo 84 % dětí, že se setkalo, 11 % nesetkalo a 5 % neví. Ve městě 63 % dětí se setkalo, 26 % nesetkalo a 11 % neví. Na vesnici se více dětí s těmito jevy setkalo. V dnešní době, kdy přibývá stále více případů šikany bylo zajímavé se zeptat na názor dětí na šikanu. A zjistit, jestli je šikana více vnímaná ve městě nebo na vesnici. Na vesnici se setkalo se šikanou 50 % dětí, 33 % nesetkalo a 17 % neví. Ve městě se 65 % dětí se šikanou nesetkalo, 24 % setkalo a 11 % neví. Jak vidíme, tak na vesnici se se šikanou setkalo o 26 % více dětí než ve městě. Na to, jestli děti viděli šikanu na druhé odpovědělo. Na vesnici 71 % dětí šikanu na druhé vidělo a naopak ve městě 71 % dětí nevidělo. Opět větší procento dětí je na vesnici.

Na druhý dotazníkový výzkum odpovídali respondenti (rodiče) z vesnice a města. Více bylo žen než mužů o 110 % z celkového počtu odpovídajících. Většina dětí rodičů, kteří odpovídali, chodí do školy ve městě a to i 14 % bydlících na vesnici. Na to jestli se rodiče zajímají, jak jejich děti tráví volný čas bylo zodpovězeno takto: na vesnici 73 % rodičů se

zajímá a ve městě 27 %. Na vesnici 82 % jejich dětí navštěvuje zájmové kroužky a ve městě 92 % dětí. 50 % na vesnici své děti do kroužku doprovází, ve městě je to 62 % rodičů. Svůj volný čas tráví s dětmi v přírodě 55 % rodičů na vesnici a 54 % ve městě. Otázky týkající se přípravě na vyučování a četbě knížek je následující. Na vesnici se 50 % rodičů s dětmi na vyučování připravuje a 50 % čte knížky. Ve městě 62 % se připravuje s dětmi na vyučování a 62 % čte knížky. Výsledky jsou téměř vyrovnané. Důležité otázky ohledně počítače a televize jejich dětí jsou : na vesnici na počítači tráví 59 % dětí a u televize 41 % dětí. Ve městě na počítači 38 % dětí a u televize 46 % více než 1 hodinu denně. Dále jsou to různé nevhodné stránky na internetu. Názor rodičů je takový : na vesnici 86 % rodičů má pod kontrolou na jakých stránkách se jejich děti pohybují, ve městě je to 85 %. 32 % rodičů na vesnici má internetové stránky zabezpečené, ve městě 69 % rodičů.

Z výsledku provedeného výzkumu vyplynulo, že respondenti jak už děti, tak i rodiče většinou volný čas vnímají. Na vesnici i ve městě, i když ve městě o nějaké to procento více. Většinou si dokáží vybrat buď správný zájmový kroužek nebo i jiné prospěšné činnosti. Ve výběru volnočasových aktivit hraje velmi důležitou roli také rodina, která dokáže pomoci směřovat dítě k různým činnostem. Většina rodičů se snaží děti pohlídat před negativním vlivem dnešního problému a to jsou počítače.

Vyhodnocení hypotéz:

❖ Hypotéza č. 1: Výzkumu se zúčastní více žen jak mužů.

Pohlavím respondentů se zabývala první otázka dotazníku. Bylo zjištěno, že na vesnici odpovídalo 76 žen a 12 mužů, z celkového počtu 88 respondentů. Ve městě odpovídalo 54 žen a 24 mužů z celkového počtu 78 respondentů. **Na základě tohoto šetření byla hypotéza č. 1 verifikována.** Dal by se tím potvrdit i fakt, že ve školství se více účastní různých akcí, třídních schůzek apod. ženy.

❖ Hypotéza č. 2: Žáci na vesnici tráví méně času na počítači

Touto hypotézou se zabývala v dotazníku otázka č. 6 a otázka č. 10. Vyhodnocení je zobrazeno v grafu č. 7 a grafu č. 11. Více než 1 hodinu denně tráví na vesnici 55 % a ve městě

23 % dětí. 1 hodinu tráví na vesnici 27 % a ve městě 25 % dětí. Méně než 1 hodinu tráví na vesnici 18 % a ve městě 52 %. Výsledkem je, děti na vesnici tráví více času na počítači než děti ve městě.

Hypotéza č. 2 byla tedy falzifikována.

❖ Hypotéza č. 3: **Žáci ve městě se setkávají více se šikanou než žáci na vesnici**

Otázkou týkající se nástrah rizikového chování zvláště šikany se zabývala otázka č. 15 a č. 16. Na vesnici se 50 % dětí se šikanou setkala, 33 % nesetkalo a 17 % neví. Pokud dítě zakroužkovalo v odpovědi „nevím“, tak je to zřejmě tím, že možná neví, co přesně se za šikanu považuje. Ve městě se 65 % se šikanou nesetkalo, 24 % setkalo a 11 % odpovědělo, že neví. Z grafu vidíme, že na vesnici se se šikanou setkalo o 26 % více dětí než ve městě. Na vesnici 71 % odpovídajících šikanu na druhé viděli, naproti tomu ve městě stejný počet 71 % šikanu nevidělo. Předpokládala jsem, že na vesnici, kde se děti pohybují v menším kolektivu, bude šikana menší než ve městě.

Hypotéza č. 2 byla tedy falzifikována.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

DRTÍLKOVÁ, Ivana. *Hyperaktivní dítě: vše, co potřebujete vědět o dítěti s hyperkinetickou poruchou (ADHD)*. 2. vyd., V nakl. Galén 1. Praha: Galén, 2007, 87 s.

ISBN 978-80-7262-447-8.

HAAS, Aaron. *Morální inteligence: jak rozvíjet a kultivovat dobro v nás*. 1. Praha: Columbus, 1999. ISBN 80-7249-010-9.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Vyd. 4., V Portálu 1. Ilustrace Karel Nepraš. Praha: Portál, 2010, 797 s. ISBN 978-80-7367-686-5.

HÁJEK, Bedřich. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 125 s. ISBN 978-807-3672-331.

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 239 s.

ISBN 978-80-7367-47.

HELLINGER, Bert, Gunthard WEBER a Hunter BEAUMONT. *Skrytá symetrie lásky: co podporuje lásku v partnerských vztazích*. Praha: Pragma, 2000, 290 s.

ISBN 80-720-5759-6.

HELUS, Zdeněk. *Psychologie: pro střední školy*. Vyd. 3. Praha: Fortuna, 2003, 119 s. Učebnice (Fortuna). ISBN 80-716-8876-2.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 176 s. ISBN 80-717-8927-5.

HOLEYŠOVSKÁ, Anna. *Zájmová činnost ve školní družině*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 228 s. ISBN 978-807-3675-868.

JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 231 s.

ISBN 80-717-8749-3.

JUCOVIČOVÁ, Drahomíra a Hana ŽÁČKOVÁ. *Neklidné a nesoustředěné dítě ve škole a v rodině*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 238 s. Pedagogika (Grada).

ISBN 978-802-4726-977.

KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 192 s. ISBN 978-802-4737-102.

KUCHARSKÁ, Anna. *Školní speciální pedagog*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013, 223 s. ISBN 978-802-6204-978.

LOVASOVÁ, Lenka. *Funkce a význam rodiny*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 34 s. ISBN 80-86991-66-0.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Praxe dětského psychologického poradenství*. Vyd. 2., aktualiz. a upr., v Portálu 1. Praha: Portál, 2011, 342 s. ISBN 978-802-6200-000.

NAKONEČNÝ, Milan. *Úvod do psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 2003, 507 s. ISBN 80-200-0993-0.

NOVOSAD, Libor. *Základy speciálního poradenství*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2006, 159 s. ISBN 80-7367-174-3.

NOVOTNÁ, Eliška. *Sociologie sociálních skupin*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 120 s. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-2957-2.

O'REILLY, Dermot. *Conduct disorder and behavioural parent training: research and practice*. Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 2005. ISBN 1-84310-163-7.

PACLT, Ivo. *Hyperkinetická porucha a poruchy chování*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 234 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1426-4.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, 229 p. ISBN 80-717-8295-5.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2009, 395 s. ISBN 978-807-3676-476.

RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1999, xix, 227 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 80-717-9182-2.

ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 155 s. ISBN 978-802-4729-916.

VALENTA, Milan, 1958-. *Slovník speciální pedagogiky. Milan Valenta a kol.* Vydání první. Praha : Portál, 2015. 317 stran. ISBN 978-80-262-0937-9.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy.* Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2001, 304 s. ISBN 80-246-0181-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese.* Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008, 870 s. ISBN 978-80-7367-414-4.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy.* Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005, 430 s. ISBN 80-246-1074-4.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie.* 1.vyd. Praha: Portál, 2000, 528 s. ISBN 80-717-8308-0.

VESELÁ, Renata a Karel SCHELLE. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy.* 2. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, 283 s. ISBN 80-864-3293-9.

ZELINKOVÁ, Olga. *Poruchy učení: dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie, dyspraxie, ADHD.* 10., zcela přeprac. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2003, 263 s. ISBN 80-717-8800-7.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Dotazník pro děti

Příloha č. 2 – Dotazník pro rodiče

Příloha č. 3 – Fotografie školy na vesnici

Příloha č. 4 – Fotografie školy ve městě

Předem Vám děkuji, za Váš čas věnovaný vyplnění dotazníku. Jmenuji se Markéta Rotreklová a jsem studentkou UP v Olomouci. Dotazník bude sloužit jako praktická část mé diplomové práce s názvem Volnočasové aktivity na 1. stupni ZŠ jako prevence rizikového chování. Ráda bych zjistila, jak děti tráví svůj volný čas. Dotazníky budou vyhodnocovány anonymně.

1. Jsem.

- dívka

- chlapec

2. Bydlím.

- na vesnici

- ve městě

3. Chodím do školy.

- na vesnici

- ve městě

4. Jak trávíš nejčastěji svůj volný čas ?

- četba

- sport

- v přírodě

- jiné

5. S kým trávíš nejčastěji svůj volný čas ?

- s kamarády

- s rodiči

- sám/sama

6. Jak dlouho trávíš volný čas venku s kamarády ?

- méně než 1 hod
- 1 hod
- více než 1 hod

7. Navštěvuješ nějaké zájmové kroužky ?

- ano
- ne

8. Jaký zájmový kroužek navštěvuješ ?

- sportovní
- taneční
- hudební
- výtvarný
- jiné

9. Hraješ počítačové hry ?

- ano
- ne
- občas

10. Kolik času trávíš denně na počítači ?

- méně než 1 hod
- 1 hod
- více než 1 hod

11. Kolik času trávíš denně sledováním televize ?

- méně než 1 hod
- 1 hod
- více než 1 hod

12. Pomáháš ve volném čase rodičům ?

- ano
- ne

13. Setkal/a ses někdy ve svém okolí s někým kdo kouřil nebo pil alkohol ?

- ano
- ne
- nevím

14. Myslíš si, že je kouření nebo pití alkoholu správné ?

- ano
- ne
- nevím

15. Setkal/a ses někdy s tím, že Tě někdo šikanoval ?

- ano
- ne
- nevím

16. Viděl/a jsi někdy, že někdo někoho šikanoval ?

- ano
- ne

Předem Vám děkuji, za Váš čas věnovaný vyplnění dotazníku. Jmenuji se Markéta Rotreklová a jsem studentkou Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Dotazník bude sloužit jako praktická část mé diplomové práce s názvem Volnočasové aktivity na 1. stupni ZŠ jako prevence rizikového chování. Ráda bych zjistila, jak děti tráví svůj volný čas. Dotazníky budou vyhodnocovány anonymně.

1. Jsem.

- žena

- muž

2. Bydlím.

- na vesnici

- ve městě

3. Moje dítě/děti chodí do školy.

- na vesnici

- ve městě

4. Myslíte si, že Vaše dítě/děti využívají volný čas v rámci vhodných aktivit?

- ano

- ne

5. Navštěvuje Vaše dítě/dítě zájmové kroužky?

- ano

- ne

6. Doprovázíte Vaše dítě/děti do zájmových kroužků?

- ano
- ne

7. Chodíte s Vaším dítětem/děti často do přírody?

- ano
- ne

8. Trávíte hodně času s dítětem/děti školní přípravou?

- ano
- ne

9. Věnuje se Vaše dítě/děti četbě knížek?

- ano
- ne

10. Kolik času Vaše dítě/děti tráví denně času u televize?

- méně než 1 hod
- 1 hod
- více než 1 hod

11. Kolik času Vaše dítě/děti tráví denně času u počítače?

- méně než 1 hod
- 1 hod

- více než 1 hod

12. Víte na jakých stránkách se Vaše dítě/děti na internetu pohybují?

- ano
- ne

13. Máte nějakým způsobem zajištěno, aby se Vaše dítě/děti nedostaly na nežádoucí stránky internetu?

- ano
- ne

Příloha č. 3 – Fotografie ZŠ (škola na vesnici)

Příloha č. 4 – Fotografie ZŠ (škola ve městě)

